

UNIVERZITA KARLOVA

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Ústav práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního

Téma diplomové práce:

**OCHRANA OZNAČENÍ PŮVODU V ČESKÉM PRÁVU A
MEZINÁRODNÍCH ÚMLUVÁCH**

Knihovna PF UK

PF16900

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Michal Růžička, Csc.

Rok zpracování: 2006/2007

Autor: Zuzana Uhercová

Ročník: 5. ročník

Adresa: Slatinská 28, 82107 Bratislava

Prohlášení o původnosti diplomové práce

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 24. 4. 2007.

Zuzana Uhercová
Zuzana Uhercová

Obsah

1	Úvod	3
2	Označení původu výrobků obecně	5
2.1	Historie vzniku institutu označení původu	5
2.2	Vymezení pojmu označení původu zboží	7
2.3	Základní ekonomické funkce označení původu	9
2.4	Vymezení rozdílu mezi označením původu a údajem o původu	10
2.5	Druhá (generická) označení	11
2.6	Delokalizační doložky	13
2.7	Definice „označení původu“ a „zeměpisného označení“ v zákoně č. 452/2001 Sb. a rozdíl mezi nimi	15
2.8	Srovnání pojmů používaných zákonem o ochraně označení původu, Lisabonskou dohodou a Dohodou TRIPS	18
3	Mezinárodněprávní ochrana označení původu	21
3.1	Vývoj mezinárodněprávní ochrany označení původu	21
3.2	Postavení mezinárodních smluv v českém právním řádu	24
3.3	Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví	25
3.4	Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví	27
3.5	Madridská dohoda o potlačování falešných nebo klamavých údajů o původu zboží	29
3.6	Lisabonská dohoda na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu	31
3.7	Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví	35
3.8	Bilaterální mezinárodní smlouvy	39
3.9	Shrnutí problematiky mezinárodní ochrany označení původu	42
4	Ochrana označení původu a zeměpisných označení v českém právním řádu	44
4.1	Vývoj vnitrostátní právní úpravy problematiky označení původu výrobků	44
4.2	Zákon o ochraně označení původu	46
4.2.1	Řízení před Úřadem průmyslového vlastnictví	46
4.2.2	Vznik ochrany	48
4.2.3	Zánik ochrany	50
4.2.4	Práva ze zapsaného označení původu a zeměpisného označení	51
4.2.5	Prostředky ochrany práv ze zapsaného označení původu a zeměpisného označení v zákoně o ochraně označení původu	53
4.2.6	Prostředky ochrany zapsaného označení upravené jinými právními předpisy	54
4.3	Zhodnocení současného stavu právní úpravy a připravované změny	55
5	Ochrana označení původu a zeměpisných označení v komunitárním právu	57
5.1	Vývoj komunitární úpravy označení původu a zeměpisných označení	57
5.2	Zapsaná označení původu výrobků a zeměpisná označení a vstup do Evropské unie – nařízení Komise (ES) č. 918/2004	59
5.3	Ochrana označení původu a zeměpisných označení zemědělských výrobků a potravin prostřednictvím nařízení Rady (ES) č. 510/2006	60
5.4	Řízení o zápisu nového označení původu nebo zeměpisného označení do rejstříku	61
5.4.1	Žádost o zápis do rejstříku	62
5.4.2	Podrobná specifikace výrobku	63

5.4.3	<i>Jednotný dokument</i>	65
5.4.4	<i>Přezkum prováděn orgánem členského státu</i>	66
5.4.5	<i>Řízení na úrovni Evropské komise</i>	67
5.4.6	<i>Práva ze zapsaného označení</i>	68
5.4.7	<i>Změna specifikace a zrušení zápisu v rejstříku</i>	69
5.5	Zhodnocení úrovně ochrany poskytované chráněným označením komunitárním právem.....	70
6	<i>Závěr</i>	72
7	<i>Seznam použité literatury</i>	74

1 Úvod

Původ výrobků nabývá v posledních letech, či lépe desetiletích na významu v mnoha ohledech. Otázka, odkud dané zboží pochází, kde bylo vyrobeno a zpracováno, jaký je původ surovin užitých v rámci jeho výroby nebo přípravy, již není aktuální jen z hlediska zahraničního obchodu a přeshraničního pohybu nejrůznějších výrobků. Se vzrůstem hromadné průmyslové výroby vzrůstá současně ve světě poptávka po výrobcích, které se svými specifickými znaky a vlastnostmi odlišují od standardních výrobků, přičemž velmi často jsou tyto zvláštní vlastnosti dány právě místem či zemí původu daného produktu. Původ zboží je u nich nerozlučně spjat s jeho charakteristikou, individualizuje výrobky z určité oblasti vůči ostatním. Jakmile se pro ně pak na trhu vžije určité označení původu a spotřebitelé s tímto původem začnou spojovat dobrou kvalitu a zvláštní vlastnosti, umožňuje to tímto výrobkům postupně si vybudovat dobrou pověst a v očích spotřebitelské veřejnosti stoupnou na hodnotě. Producenti v dané oblasti se logicky snaží tento svůj přirozený monopol legalizovat a maximalizovat tím i související ekonomické zvýhodnění, vznikající v důsledku toho, že spotřebitelé začnou výrobky pod určitým označením původu žádat ve větší míře, čímž je zajištěna jejich vyšší prodejnost. Nutností je obzvláště ochrana před nekalými praktikami ze strany ostatních soutěžitelů, jež se snaží zvýhodněné výrobce o jejich výhody připravit, či alespoň z jejich dobré pověsti neoprávněně těžit. Výrazem těchto tendencí je zakotvení ochrany institutů označení původu a zeměpisných označení ve vnitrostátních právních předpisech mnoha zemí, ale i v právu komunitárním a mezinárodních úmluvách.

Předmětem této práce je jednak vymezení obsahu obou zmíněných institutů, jejich významu a smyslu, jednak zkoumání rozsahu ochrany, která je jim poskytována jednotlivými mezinárodními konvencemi a předpisy českého právního řádu. Jelikož je Česká republika od 1. května 2004 plnohodnotným členem Evropského společenství, nemůže tato diplomová práce obejít ani úpravu ochrany označení původu a zeměpisných označení v komunitárním právu. V úvodu každé části práce je věnována pozornost i historickému vývoji daného systému ochra-

ny, neboť sledování časové posloupnosti přijímání jednotlivých významných dokumentů může usnadnit pochopení současných vývojových trendů v této oblasti práva průmyslového vlastnictví.

2 Označení původu výrobků obecně

2.1 Historie vzniku institutu označení původu

Označování původu výrobků a zboží samo o sobě, tj. ještě bez veřejno-právní regulace, vzniklo spontánně tradicí tím, že se určité označení pro výrobce vžilo natolik, že s ním spotřebitelé začali spojovat konkrétní zboží s určitou kvalitou a vlastnostmi danými zeměpisnou oblastí či charakteristickými vlastnostmi dané lokality.¹ Užívání zeměpisných, resp. geografických názvů k označení zboží je přitom známo už od dob starověku. Již tehdy bylo možno hovořit o jakémsi spojení zeměpisného názvu zboží s jeho zvláštní kvalitou a zvláštními vlastnostmi, za něž daný výrobek vděčil zejména přírodním podmínkám, ve kterých vznikal, resp. byl vyráběn, v očích spotřebitelské veřejnosti. Státní, mocenskými prostředky uplatňovaná ochrana těchto výrobků se však v té době vyskytovala pouze v případech zvláštních místně monopolizovaných surovinových zdrojů a nutnosti utajení způsobu výroby výrobků jako Falerské víno, Smyrenské fíky, Čínský porcelán, Benátská zrcadla a podobně.² Obdobně tomu bylo i ve středověku, kdy se zeměpisné údaje užívaly k označování produktů vyráběných v rámci cechů činných za hradbami měst, příp. při hospodářské činnosti hradů nebo klášterů.

Konec cechovního zřízení a prudký rozvoj průmyslu, živností a obchodu v 18. století stupňují snahu chránit výrobce i obchodníka před nežádoucími zásahy do jejich podnikání – důsledkem tohoto vývoje je jednak vznik mezistátních dohod z oboru průmyslového vlastnictví, jednak skutečnost, že užívání zeměpisných údajů k označování výrobků je zastíněno ochrannou známkou. Tento vývoj se odrazil zcela jednoznačně ve vnitrostátních právních předpisech. Zákony zabývající se ochranou známek, založené na registračním principu vznikají prakticky ve všech státech světa, zatímco v oblasti zeměpisných údajů je

¹ Horáček, R., Čada, K., Hájek, P., Práva k průmyslovému vlastnictví, Praha: C. H. Beck, 2005, str. 374

² Vypravina, S., Označenia pôvodu a zemepisné označenia výrobkov, Banská Bystrica: Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky, 2002, str. 8

vnitrostátní právní úprava odsunuta do pozadí. Projevuje se zájem na jejich ochraně pouze z hlediska zahraničního obchodu, a tak se alespoň jednotlivá konkrétní označení, především u vín, sýrů, piva, chmele, stávají předmětem bilaterálních mezinárodních smluv hospodářské povahy. Tak se stalo, že mezinárodní úprava ochrany zeměpisných údajů předešla vnitrostátní předpisy, které se po dlouhou dobu omezily pouze na možnost obrany danou nekalosoutěžními zákony.³

Ochrana proti zneužívání označení původu či zeměpisných označení pro výrobky na trhu zboží, které nepocházejí z dané oblasti, byla ve vnitrostátním právu evropských států nejprve nalézána v prostředcích práva soukromého, např. již zmiňovaného práva na ochranu hospodářské soutěže. Snahy o veřejnoprávní regulaci používání označení původu zboží se objevily až následně, a to požadavkem na registraci těchto označení ve veřejných knihách.⁴

První zákon zabezpečující ochranu údajů o původu prostřednictvím speciálního institutu práva průmyslového vlastnictví – označení původu – byl přijat ve Francii 6. května 1919. Podle ustanovení tohoto zákona je označením původu název země, regionu nebo oblasti sloužící k označení výrobku odsud pocházejícího, jehož kvalita a vlastnosti jsou dány zeměpisným prostředím, zahrnujícím jak přírodní, tak i lidské faktory. Ochrana byla tedy zavedena jen pro produkty, jež pocházely ze specifické oblasti a které za svou zvláštní kvalitu vděčily svému místu původu, přičemž k jejímu zajištění právě jen pro uvedené výrobky byla zavedena pravidelně prováděna kontrola kompetentními orgány veřejné správy. Za zmínku stojí i fakt, že ze začátku se uvedená úprava vztahovala jen na vína a lihoviny, až později došlo k rozšíření tohoto konceptu i na výrobky jiné. Úspěch francouzské úpravy označení původu inspiroval i jiné evropské země k zavedení víceméně identického nebo alespoň podobného systému ochrany, a to minimálně v oblasti produkce vína a lihovin.⁵ O rozvoji veřejnoprávní úpravy tohoto institutu v evropských státech však lze hovořit až v polovině 20. století.⁶

³ *Mačková, V.*, Ochranné známky a označování zeměpisného původu výrobků, Praha: Úřad pro vynálezy a objevy, 1982, str. 60 – 61

⁴ *Horáček, R., Čada, K., Hajn, P.*, Práva k průmyslovému vlastnictví, Praha: C. H. Beck, 2005, str. 374

⁵ *WIPO*, Intellectual Property Reading Material, Ženeva: WIPO, 1998, str. 117

⁶ *Slouáková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 171

Z globálního pohledu však počet států, které přijaly zvláštní předpis ale-
spoň k ochraně nejkvalifikovanějšího pojmu ze zeměpisných údajů, tj. označení
původu, zůstává i nadále nízký a mezi právní úpravou této oblasti v jednotlivých
státech přetrvávají dodnes rozdíly. Většinou jde o předpisy upravující pouze
určitá jednotlivá označení původu či zeměpisná označení, pouze v relativně ma-
lém počtu zemí je tento institut upraven komplexně. Na druhou stranu je třeba
si uvědomit, že tradice v užívání zeměpisných údajů není ve všech zemích stej-
ná. Některé státy mají bohatý fond zeměpisných označení, jiné méně rozsáhlý a
konečně jsou země, kde se ochrana zeměpisných pojmů nevžila (USA, Austrá-
lie).⁷ Předmět ochrany označení původu výrobků se i v zákonodárstvích jednot-
livých států tuto problematiku upravující dále podstatně různí podle toho, zda
chrání toto označení jen v širším smyslu jako tzv. údaj o původu (indication of
source, indication de provenance) nebo v užším smyslu jako označení původu
výrobků (appellation of origin, appellation d'origine). Jde o zásadní rozdíl spo-
čívající v různé intenzitě spojení uvedeného označení se zeměpisnou oblastí,
která toto označení nese (srov. níže), který může mít závažné důsledky
z hlediska povahy a funkce každého z uvedených označení původu, jejichž mi-
mořádný význam se projevuje nejen v rámci vnitrostátních trhů a obchodních
vztahů, ale i ve vztazích mezinárodních.⁸

2.2 Vymezení pojmu označení původu zboží

Z hlediska práva má obecný výraz „původ zboží“ několiký význam a
tomu odpovídající právní režim. Za prvé jde o vyznačení původu zboží
z určitého státu v souvislosti s realizací principu volného pohybu zboží, aby
bylo možno určit, jakému celnímu, resp. daňovému režimu je nebo má být dová-
žené zboží v dovozní zemi podrobeno; v tomto smyslu pojem používají celní a
s nimi související předpisy.

⁷ Macková, V., Ochranné známky a označování zeměpisného původu výrobků, Praha: Úřad pro vynálezy a objevy, 1982, str. 61 – 62

⁸ Krap, K., Krz, O., Opltová, M., Průmyslová práva v mezinárodních vztazích, Praha: Academia, 1988, str. 63

Za druhé jde pouze o údaje o původu zboží v určitém státě, které má především význam v hospodářské soutěži, protože s určitou lokalitou spotřebitel spojuje zvláštní vlastnosti nebo kvalitu daného zboží, což má vliv na jeho chování na trhu. Ochrana takových údajů, i když v zásadě jde o ochranu původu výrobku, je neformální a je předmětem předpisů proti nekalé soutěži obsažených v ust. § 41 až § 55 zák. č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku. Do rámce neformální ochrany patří i některé zvláštní předpisy upravující jednotlivá označení původu – okrskové pojmenování „Třeboňský kapr“ podle vládního nařízení č. 54/1936 Sb. nebo označení „žatecký chmel“ podle zák. č. 97/1996 Sb., o ochraně chmele.⁹ Tento druh ochrany vzniká okamžikem „vžití se“ označení původu ve spojení s určitým výrobkem a jeho vlastnostmi, jeho dlouhodobým užíváním a vejítím v obecnou známost jako údaj o původu určitého výrobku, není tedy vázán na žádné další zákonné podmínky. Obecně však záleží na okolnostech daného konkrétního případu, zejména na rozsahu a způsobu užívání označení původu, zda je možné hovořit o vžitosti určitého označení původu.¹⁰

Za třetí je to, ve znění definice obsažené v Lisabonské dohodě na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu, zeměpisný název země, oblasti nebo místa sloužící k označení, odkud pochází výrobek, jehož jakost anebo znaky jsou dány výlučně nebo podstatně zeměpisným prostředím, čítaje v to činitele původní a činitele lidské. Jen v tomto posléze uvedeném významu jde o označení původu, které patří do rámce průmyslových práv na označení a jako takové má svůj specifický režim.¹¹

Označením původu výrobků je tedy označení určité zeměpisné oblasti (země, oblasti nebo místa), resp. údaj o místě, odkud pochází výrobek, který tomuto původu vděčí za svou jakost nebo znaky dané mu výlučně nebo podstatně zeměpisným prostředím s jeho specifickými podmínkami, a to jak díky činitelům přírodním (klimatické podmínky, složení půdy, vody), tak lidským, případně díky kombinaci obou. Za výrobky se přitom považují jak výrobky průmyslové a

⁹ *Murková, J.*, Ochranné známky, další práva na označení a hospodářská soutěž, Praha: Úřad průmyslového vlastnictví, 2000, str. 49 – 50

¹⁰ *Knap, K., Opltová, M., Kříž, J., Růžička, M.*, Práva k nehmotným statkům, Praha: Codex, Nakl. Hugo Grotia, 1994, str. 222 – 223

¹¹ *Murková, J.*, Ochranné známky, další práva na označení a hospodářská soutěž, Praha: Úřad průmyslového vlastnictví, 2000, str. 49 – 50

řemeslné, tak i zemědělské (zemědělské plodiny a zvířata – např. chmel) či produkty přírodní, jako je např. minerální voda.¹² Pojem výrobek je v tomto případě chráněn v tom nejširším ekonomickém smyslu a může jít o jakékoliv zboží určené na trh.¹³

Vznik označení původu nezávisí ani od vysoké technické úrovně výroby produktu ani od jejího rozsahu. Pro označení původu nemusí být příznačné, že výrobek z určité země, oblasti či místa je lepší, zejm. co do kvality a spolehlivosti, než výrobky z jiných zemí, oblastí nebo míst, ale že je jiný, odlišný, pozoruhodný apod. Odběratelé a spotřebitelé mají představu, že právě proto, že výrobek pochází z příslušného místa, oblasti nebo země, má tyto charakteristické vlastnosti a jakost, které musí být pro spotřebitele zaručeny.¹⁴ Účelem tohoto označení není narozdíl od ochranných známek a obchodní firmy identifikace jednotlivého výrobce, ale odlišení výrobků různých výrobců téže zeměpisné oblasti od výrobků pocházejících z oblasti jiné. Je užší, specifickou ochranou tzv. zeměpisných označení, resp. údaje o původu.¹⁵

2.3 Základní ekonomické funkce označení původu

Základní ekonomickou funkcí označení původu je jeho funkce soutěžní. Takové označení zboží je výrazem přirozeného monopolu výrobce, tedy skutečnosti, že daný soutěžitel má v daném místě, oblasti nebo krajině určité zvláštní neopakovatelné výrobní podmínky podmíněné zeměpisným prostředím, tj. takové podmínky, které nemá výrobce stejného nebo podobného výrobku zboží v jiném místě, oblasti nebo krajině. Výrobci takových produktů se přirozeně snaží tuto svoji výhodu legalizovat, zabezpečit jí právní ochranu značením, a to označením původu výrobku, případně zeměpisným označením výrobku. To samozřejmě nutí ostatní výrobce téhož druhu zboží vyráběného v jiných místech,

¹² Knap, K., Opltová, M., Kríž, J., Růžička, M., Práva k nehmotným statkům, Praha: Codex, Nakl. Hugo Grotia, 1994, str. 221

¹³ Vojtík P., Právo priemyselného vlastníctva, Bratislava: IURA EDITION, 1998, str. 229

¹⁴ Oravcová, J., Ochrana označení původu výrobkov a zeměpisných označení in Duševné vlastníctvo, č. 1/2005, str. 19

¹⁵ Jalel, L. a kolektív, Ochranné známky a označení původu, Praha: Úřad průmyslového vlastnictví, 1997, str. 66

oblastech nebo zemích, aby překonali přirozené ekonomické a obchodní výhody, kterých dosahují zapsaní a oprávnění uživatelé takových označení zboží, zejména zvyšováním kvality vlastních produktů, což přináší prospěch nejenom výrobcům, ale i spotřebitelské veřejnosti jako celku.

Druhou ekonomickou funkcí označení původu a zeměpisného označení zboží je, že je jedním z prostředků realizace mimořádného zisku. Takto chráněné zboží je vyhledávaným artiklem na trhu a má zabezpečený odbyt, což jeho výrobcům umožňuje za něj požadovat vyšší ceny a dosahovat tak vyššího zisku, a tím přínosu pro celé národní hospodářství.¹⁶

2.4 Vymezení rozdílu mezi označením původu a údajem o původu

Údaj o původu (v angličtině „indication of source“) můžeme definovat jako označení odvolávající se na zemi nebo místo v ní situované jako na zemi nebo místo původu daného výrobku.¹⁷ Není rozdílem od označení původu chráněného jako průmyslové právo, nevypovídá nic o specifické kvalitě výrobku z hlediska její podmíněnosti geografickým prostředím; nanejvýš může obecně naznačovat při daném druhu výrobků dobré komerční zkušenosti s místem jeho původu. Je v zahraničním obchodě užíván pro všechno zboží pocházející z daného státu bez ohledu na vztah mezi původem zboží a jeho vlastnostmi. Slouží jen jako sdělení, kde byl daný výrobek vyroben, má tedy pouze informativní povahu, a může ho použít kterýkoliv výrobce na kterékoli zboží. Zpravidla se uvádí země, město, případně i jiné místo. Nejčastěji se používá formule: „Vyrobeno v ...“ či „Made in ...“, lze se však setkat i s formulacemi jinými jako „Produit suisse“ nebo „Brewed in ...“. Zneužívání tohoto údaje, jeho nesprávné či klamavé použití, může být postiženo jen jako nekalosoutěžní jednání.¹⁸

¹⁶ *Vypariva, S.*, Průmyselnoprávní politika státu v oblasti označení původu a zeměpisných označení *in* Duševné vlastnictví, č. 3/2002, str. 43

¹⁷ *Žatecký, E.*, Dohoda TRIPS a ochrana zeměpisných označení - 1. část Historické pozadí, Uruguayjské kolo - jeho výsledek *in* Duševné vlastnictví, č. 2/2003

¹⁸ *Týž, V.*, Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě, Praha: Linde, 1997, str. 80 - 81

Český obchodní zákoník totiž v § 44 stanoví, že nekalou soutěží se rozumí jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům. Do demonstrativního výčtu zakázaných jednání pak zařazuje i klamavé označení zboží a služeb, které v § 46 vymezuje mimo jiné jako „označení, které je způsobilé vyvolat v hospodářském styku mylnou domněnku, že jím označené zboží nebo služby pocházejí z určitého státu, určité oblasti či místa ...“.

2.5 Druhová (generická) označení

Zdruhování neboli tzv. generizační proces je v případě svého dovedení do konce největším nebezpečím, které označení původu hrozí. Dochází jím totiž k zániku označení původu, resp. k jeho přeměně z kvalifikovaného pojmu, ježmuž se poskytuje speciální ochrana a jehož užívání se vyhrazuje pouze oprávněnému uživateli v označení druhu výrobků bez poukazu na místo jeho výroby nebo původu, které není chráněno zvláštními ustanoveními zákona a může být užíváno v podstatě kýmkoliv.¹⁹ Z hlediska své povahy narozdíl od něj sice může u spotřebitelské veřejnosti vyvolat asociaci s určitou zemí nebo místem, z něhož lze odvozovat původ názvu takovýchto výrobků, avšak samo označení se stalo natolik rozšířeným pro určitý druh výrobků nebo způsob výroby, že jím nelze v obecném právním režimu přiznat ochranu pro označení původu.²⁰

Největší tlak na uskutečnění generizačního procesu je vyvíjen u nejproslulejších označení původu, kde se ostatní soutěžitelé zasazují o přeměnu označení původu na označení druhu výrobků, aby mohli jejich dobré pověsti využít ke svému prospěchu. Pro uživatele označení původu znamená zdruhování ztrátu v podobě jak menšího zisku, tak i svého přirozeného výrobního monopolu daného zeměpisnou oblastí svého působení s jejími zvláštními přírodními podmínkami. Nadále již nepožívá zvláštní ochrany ze strany státu a označení výrobku,

¹⁹ *Pikola, P.*, Význam mezinárodní ochrany označení původu *Právník*, č. 2/1990, str. 126 - 127

²⁰ *Ježek, J.*, Právo průmyslového vlastnictví, Praha: Linde, 1996, str. 75

které byl do té doby oprávněn používat pouze omezený počet soutěžitelů z určité geografické oblasti, může nadále využívat kdokoliv z kteréhokoliv státu.²¹

Vzhledem k důsledkům, které pro označení původu přináší jeho zdruhovění, je bezpodmínečně nutné, aby jeho oprávněný uživatel činil veškerá opatření, která jsou v dané oblasti a za daných podmínek vhodná a možná. Opatření proti zdruhovění označení původu je možné rozdělit do dvou skupin: preventivní a následná. První skupina opatření se týká samotného zápisu označení původu do rejstříku označení původu (jak národního, tak i mezinárodního, příp. též do rejstříku vedeného Evropskou Komisí). Pokud jde o vnitrostátní ochranu registrovaných označení, stanoví zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele (dále též jako „zákon o ochraně označení původu“) v § 23 odst. 2, že zapsané označení se „nemůže stát druhovým označením zboží...“. Podobně Lisabonská dohoda na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu (dále též jako „Lisabonská dohoda“) stanoví, že za druhové nesmí být považováno v žádném členském státě Dohody označení původu, kterému je poskytnuta mezinárodní ochrana podle této smlouvy, pokud ochrana v členském státě původu trvá. Při zneužití takového vnitrostátní nebo mezinárodní registrací chráněného označení původu je jeho majitel proti zneuživateli oprávněn podniknout různé právní kroky od žádosti k odstranění závadného stavu až po soudní žalobu na zdržení se závadného jednání, tedy o zákaz užívání daného označení pro zboží, které pro to nesplňuje podmínky a o stažení z trhu, nebo přímo zničení takto klamavě označeného zboží. Do této skupiny patří i kontrola týkající se jednak samotné kvality a vlastností výrobků, jednak dodržování předpisů o užívání označení původu. Může jít o kontrolu samotného uživatele, či různých sdružení oprávněných uživatelů, ale i státních orgánů nebo zvláštních úřadů za tímto účelem zřízených.²²

Pokud ovšem ochrana označení původu není zajištěna opatřeními preventivními, je nutno přikročit k druhé skupině opatření a všemi prostředky, jež

²¹ Píkola, P., Význam mezinárodní ochrany označení původu *in* Právník, č. 2/1990, str. 126

²² Píkola, P., Význam mezinárodní ochrany označení původu *in* Právník, č. 2/1990, str. 126 - 127

právní řád daného státu dovoluje, se v případě neoprávněného používání domáhat nápravy závadného stavu. Obvykle to znamená podat žalobu u soudu a vést nekalosoutěžní spor, následován případně žalobou o náhradu vzniklé škody, případně, pokud došlo k nemajetkové újmě, o přiměřené zadostiučinění.²³

Pozoruhodný je vývoj této problematiky v mezinárodních úmluvách. Článek 4 Madridské dohody o potlačování falešných nebo klamavých údajů o původu zboží dal národním soudům oprávnění rozhodovat o tom, zda označení původu z jednotlivých zemí je pro jejich zemi údajem druhu či nikoliv. Díky úsilí Francie, které se podařilo prosadit v čl. 4 Madridské dohody větu: „krajinná označení původu vinných výrobků nespádají přitom pod výhradu stanovenou tímto článkem“ se tato možnost národních soudů zúžila na všechna ostatní označení původu vyjma výrobků vinných. Toto ustanovení se nicméně pro ochranu označení původu, zejména díky jeho extenzivnímu výkladu ze strany jednotlivých států, stalo spíše překážkou nežli přínosem. Jedno z velkých pozitiv úpravy v Lisabonské dohodě je proto i fakt, že zakotvila pravidlo, podle něhož zapsané označení nemůže být považováno za druhové (srov. výše). Smluvní stranou Lisabonské dohody je však poměrně málo států, proto je zejména na oprávněných uživatelích těchto průmyslových práv, aby dbali o jejich ochranu v jednotlivých zemích, kam uskutečňují export výrobků označením původu označovaných. Jistým přínosem jsou jistě i jednotlivými státy uzavírané bilaterální mezinárodní smlouvy, které přímo svou povahou zdruhovění jimi chráněných výrobků ve vztahu k druhé smluvní straně vylučují a tomuto nežádoucímu jevu takto brání.

2.6 *Delokalizační doložky*

V souvislosti se zdruhověním neboli generizačním procesem je nutno zmínit se i o tzv. „delokalizačních doložkách“. Jde o výrazy připojené k názvu

²³ *Madeová, V.*, Ochranné známky a označování zeměpisného původu výrobků, Praha: Úřad pro vynálezy a objevy, 1982, str. 75

určitého regionu či místa, které je označením původu, jež mají spotřebitele informovat o tom, že daný výrobek nepochází z vymezené oblasti, avšak s výslovným uvedením této oblasti původu a tím s vynikající možností těžit z dobré pověsti výrobků z tohoto regionu. Užívání takových doložek je českým právním řádem zakázáno. Zákon na ochranu označení původu zakazuje používat zapsaná označení pro výrobky nesplňující zákonné podmínky, i když je k nim taková doložka připojena (srov. ust. § 23 odst. 1 písm. b): „... nebo doprovázeno výrazy jako „druh“, „typ“, „metoda“, „na způsob“, „napodobeno“ nebo podobným výrazem“). Subsidiární ochranu poskytuje obchodní zákoník, zákon č. 519/1991 Sb., který ve svém § 46 stanoví: „Klamavým označením je i takové nesprávné označení zboží nebo služeb, k němuž je připojen dodatek sloužící k odlišení od pravého původu, jako výrazy „druh“, „typ“, „způsob“ a označení je přesto způsobilé vyvolat o původu nebo o povaze zboží či služeb mylnou domněnku.“ Klamavé označení přitom v § 44 zařazuje do demonstrativního výčtu jednání, jež jsou považována za nekalou soutěž a jsou proto zakázána. Použití tzv. delokalizační doložky vylučuje nekalosoutěžní jednání podle zákona jen tehdy, je-li způsobilé plně vyloučit vznik mylné domněnky o původu nebo povaze zboží či služby.

Na poli mezinárodní ochrany označení původu došlo k zakotvení zákazu delokalizačních doložek Lisabonskou dohodou ze dne 31. října 1958 na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu, která ve svém čl. 3 stanoví: „Ochrana se zajišťuje proti veškerému přisvojování nebo napodobování, i když pravý původ výrobků je označen nebo i když označení je použito v překladu nebo je doprovázeno výrazy jako např. „druh“, „typ“, „způsob“, „imitace“ nebo „pod“.

2.7 Definice „označení původu“ a „zeměpisného označení“ v zákoně č. 452/2001 Sb. a rozdíl mezi nimi

Označení původu i zeměpisná označení, jak je vymezuje zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele (dále jen „zákon o ochraně označení původu“ nebo „zákon“), jsou průmyslovými právy a jako takové jsou po splnění zákonných požadavků a po zápisu do rejstříku chráněny. Předmětem ochrany je zeměpisný název určitého regionu ve spojitosti s výrobkem či službou vyhovující legálnímu pojmu označení původu nebo zeměpisné označení, které jsou vymezeny v ust. § 2 písm. a) a b) zákona. Zákonná vymezení uvedených institutů přitom vycházejí z definic v nařízení Rady (EHS) č. 2081/92. Zákon o ochraně označení původu rozšířil stávající skupinu práv na označení o novou kategorii práv k zeměpisným označením, která dříve nebyla v České republice chráněna. V souvislosti s označováním zboží tak lze v České republice dosáhnout ochrany rovnocenné ochraně poskytované v Evropské unii.²⁴ Z určitého aspektu bychom dokonce mohli mluvit o ochraně širší, neboť podle vnitrostátních právních předpisů je poskytována všem kategoriím výrobků splňujícím zákonné podmínky, nikoliv pouze potravinám a zemědělským výrobkům, jak je tomu v Unii.

Zeměpisné označení je v zákoně vymezeno jako: „název území používaný k označení zboží pocházejícího z tohoto území, jestliže toto zboží má určitou kvalitu, pověst nebo jiné vlastnosti, které lze přičíst tomuto zeměpisnému původu, a jestliže výroba nebo zpracování anebo příprava takového zboží probíhá ve vymezeném území.“

Označením původu je na druhou stranu „název oblasti, určitého místa nebo země používaný k označení zboží pocházejícího z tohoto území, jestliže kvalita nebo vlastnosti jsou výlučně nebo převážně dány zvláštním zeměpisným prostředím s jeho charakteristickými přírodními a lidskými faktory a jestliže výroba, zpracování a příprava takového zboží probíhá ve vymezeném území“, a dále i „tradiční zeměpisná nebo nezeměpisná označení pro zboží pocházející

²⁴ Sloušková, Z., Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 174 – 175

z vymezeného území, splňuje - li takové zboží ostatní podmínky podle tohoto ustanovení.“

Jeden ze základních pojmových znaků označení původu i zeměpisného označení se týká zeměpisného prostředí, kterého se ve vztahu k nim používá v širším slova smyslu. Zahrnujeme sem přírodní činitele, složení půdy, druh terénu, podnebí, složení vody apod.; taktéž sem však patří i lidský činitel, do kterého řadíme odbornou zkušenost, rozvinuté výrobní tradice lidí určité zeměpisné oblasti nebo místa apod. Rozvinuté tradice výroby, zkušenosti i specifické technologie jsou přitom spojeny s konkrétními přírodními podmínkami, které je vlastně podmínily; tyto zvláštní přírodní podmínky jsou předpokladem pro vznik specifické technologie, tradic a zkušeností. Existuje zde funkční závislost lidských činitelů na zeměpisném prostředí – zeměpisném činiteli. Tyto dva činitele nelze u označení původu posuzovat odděleně. Z toho vyplývá, že u označení původu nelze zkušenosti, technologii ani tradice přenášet, protože nelze přenášet ani zeměpisné prostředí, které označení původu podmiňuje. Zvláštností u označení původu je to, že zeměpisné prostředí jako aktivní rys tohoto pojmu ovlivňuje nejen jakost zboží, ale především působí na tvorbu zvláštních vlastností nebo charakteristických znaků daného zboží.²⁵

Zbožím se přitom rozumí jakákoliv movitá věc, která je vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k nabídce spotřebiteli. Pro účely zákona o ochraně označení původu se za zboží považují i služby za předpokladu, že vlastnosti takových služeb jsou dány charakteristickými vlastnostmi území nebo oblasti. Charakteristické vlastnosti zboží a jeho zvláštní kvalita jsou pak určovány zejména laboratorně, případně pokusem (např. laboratorní zkoumání chuti, aroma).

Oproti starší právní úpravě odpadl v citovaném zákoně požadavek obecné známosti neboli vžitosti označení určitého území ve spojení s kvalitou nebo vlastnostmi zboží, které je v tomto území vyráběno. Zákon dále narozdíl od původního právního předpisu obsahuje v § 4 výčet označení, která jsou vyloučena ze zápisu do rejstříku:

²⁵ *Pikola, P.*, Význam mezinárodní ochrany označení původu in *Právník*, č. 2/1990, str. 124

- označení sice pravdivě referující o skutečném místě původu zboží, které je však způsobilé vyvolat mylnou domněnku, že dané zboží pochází odjinud;
- obecný název druhu zboží, tj. druhové označení;
- označení shodující se s již chráněným označením původu, zeměpisným označením, všeobecně známou známkou nebo zapsanou ochrannou známkou, názvem odrůdy rostlin nebo plemene zvířat, které by mohlo vést ke klamavým představám o skutečném původu zboží, aby se zamezilo střetům označení původu či zeměpisných označení s jinými předměty průmyslového vlastnictví.

Na druhé straně zákon připouští, aby bylo do rejstříku zapsáno i více označení původu nebo zeměpisných označení obsahujících stejně psané nebo stejně znějící názvy míst za předpokladu, že jimi označované zboží je víno, a dále, že jejich užívání nemůže klamat veřejnost o skutečném původu zboží.²⁶ Toto ustanovení do naší právní úpravy promítlo požadavky vyplývající z Dohody TRIPS přijaté v roce 1994.

Rozdíl mezi označením původu a zeměpisným označením je nutno hledat v druhé části jejich legální definice. Pro zeměpisné označení postačí, aby bylo jen jedno stadium výroby produktu úzce vázáno na zeměpisné prostředí, i když to stále musí být výrobek pocházející z regionu, jehož jméno nese, a musí mít alespoň pověst či určité vlastnosti, které lze jeho zeměpisnému původu přičíst.²⁷ Není tedy nutné, aby vlastnosti příslušného výrobku byly výlučně nebo podstatně dány zeměpisným prostředím; zeměpisné označení představuje kategorii se slabší vazbou mezi vymezeným územím a vlastnostmi výrobku. Naopak charakteristickým rysem označení původu je imanentní spjatost určitého území s výrobkem, který za své specifické vlastnosti vděčí právě tomuto a žádnému jinému prostředí. Toto nemusí zahrnovat pouze činitele přírodní jako složení půdy či klima, ale i činitele lidské – výrobní tradice, zručnost, případně může jít o kombinaci obou.²⁸ To samozřejmě souvisí s další neopomenutelnou zákonnou

²⁶ *Sloušková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 174 – 175

²⁷ *Kopecká, S.*, Evropská unie a ochrana průmyslového vlastnictví, Praha: Úřad průmyslového vlastnictví, 2002, str. 71

²⁸ *Jezek, J.*, Právo průmyslového vlastnictví, Praha: Linde, 1996, str. 73

podmínkou, aby výroba, resp. celý výrobní proces probíhal pouze ve vymezeném území. Je tedy nezbytné, aby kvalita nebo vlastnosti daného výrobku byly výlučně nebo podstatně determinovány neopakovatelným zeměpisným prostředím určitého území, které je tvořeno přírodními a lidskými faktory, a aby všechny stádia výrobního procesu – výroba, zpracování a příprava – probíhaly ve vymezeném území, tedy aby se výrobní provozy nacházely jen na tomto území. Důležitá je neopakovatelnost výroby těchto produktů v jiném geografickém prostředí.²⁹

Zeměpisná označení lze chápat jako širší pojem zahrnující v sobě jak označení původu, tak zeměpisná označení. Všechna označení původu splňují podmínky zeměpisného označení, ale ne všechna zeměpisná označení mohou být označeními původu. Rozdíl mezi nimi je v intenzitě vazby mezi vlastnostmi zboží a jeho zeměpisným původem. Tato vazba je u zeměpisných označení slabší než u označení původu. To však neznamená, že ochrana poskytovaná označení původu je silnější než u zeměpisných označení. Jedná se o dva rovnocenné systémy ochrany, pro jejíž poskytnutí musí být splněny jiné podmínky odvíjející se od nároků kladených na zboží pocházející z daného území.³⁰

2.8 Srovnání pojmů používaných zákonem o ochraně označení původu, Lisabonskou dohodou a Dohodou TRIPS

Co se týče označení původu, článek 2 odst. 1 Lisabonské dohody na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu (dále jen „Lisabonská dohoda“) jej vymezuje jako „zeměpisný název země, oblasti nebo místa sloužící k označení, odkud pochází výrobek, jehož jakost nebo znaky jsou dány výlučně nebo podstatně zeměpisným prostředím, čítaje v to činitele přírodní a činitele lidské.“ Zemí původu je podle odst. 2 téhož článku ta země, jejíž jméno nebo jméno její krajiny nebo místa tvoří označení původu, které poskytlo výrobku jeho obecnou známost. V tomto případě musí označení korespondovat se země-

²⁹ *Oravský, J.*, Ochrana označení původu výrobků a zeměpisných označení *in* Duševné vlastnictví, č. 1/2005, str. 19

³⁰ *Sloušková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 176

pisným názvem, který slouží k označení výrobku, název výrobku je totožný s označením původu, nemohou být tedy použity různé symboly nebo jiné druhy výrazů. Pokud by jsme tuto definici srovnávali s definicí obsaženou v zákoně o ochraně označení původu, rozdíl bychom našli pouze v tzv. obecné známosti označení původu jako jedné z podmínek zápisní způsobilosti tohoto předmětu průmyslového vlastnictví do rejstříku.³¹ V nové právní úpravě totiž požadavek obecné známosti odpadl.

Pokud jde o zeměpisné označení, Lisabonská dohoda tento institut nezná a tudíž ani neupravuje.

Dohoda TRIPS ve svém oddílu 3 upravuje zeměpisná označení, pojem označení původu vůbec nepoužívá. Článek 22 odst. 1 přitom stanoví, že zeměpisná označení jsou „označeními, která určují zboží jako zboží, pocházející z území Člena, nebo oblasti, nebo místa tohoto území, jestliže lze danou jakost, pověst nebo jiné charakteristické znaky zboží připsat v podstatě jeho zeměpisnému původu.“ Tato definice vychází z definice označení původu ve smyslu čl. 2 Lisabonské dohody, její obsah je však výrazně odlišný a rozsáhlejší, neboť poskytuje ochranu výrobkům, jejichž pověst lze připsat jen zeměpisnému původu bez prokázání kvality nebo jiných charakteristických vlastností daných zeměpisným původem výrobku. Aby bylo zeměpisné označení podle Dohody TRIPS chráněno jako takové, stačí, aby bylo jen „označením“ bez nutnosti být zeměpisným názvem místa. Může jít o jakékoliv označení poukazující na danou zemi, oblast nebo místo – slovo, slovní spojení nebo i symbol. Takové označení však musí identifikovat výrobky jako pocházející z území členského státu, oblasti nebo místa na daném území. Definice rovněž indikuje, že pokud mají být výrobky chráněny, měly by pocházet z území, oblasti nebo místa, se kterým jsou spjaty.³²

Zeměpisná označení ve smyslu Dohody TRIPS lze tedy chápat jako širší pojem zahrnující v sobě jak označení původu ve smyslu Lisabonské dohody a zákona o ochraně označení původu, tak i zeměpisná označení ve smyslu uvedeného zákona a nařízení Rady (ES) č. 510/2006.

³¹ Oravová, J., Ochrana označení původu výrobků a zeměpisných označení *in* Duševné vlastnictví, č. 1/2005, str. 19

³² Žatkevič, E., Dohoda TRIPS a ochrana zeměpisných označení – 2. část' Ustanovenia sekcie 3 Dohody TRIPS *in* Duševné vlastnictví, č. 3/2003, str. 14

Na závěr této části je vhodné se zmínit i o faktu, že pojem „zeměpisné označení“ je relativně nový a poprvé jej použila Světová organizace duševního vlastnictví (dále jen „WIPO“) během diskuze ke smlouvě o mezinárodní ochraně názvů a symbolů označujících určitý zeměpisný původ výrobku. Společným zá-
měrem bylo, aby tento termín pokryl koncept označení zdroje, označení původu a taktéž symboly, WIPO tedy používá pojem zeměpisné označení v ještě o něco širším smyslu než Dohoda TRIPS. V jejím pojetí zahrnuje všechny existující způsoby ochrany názvů a symbolů označujících původ zboží bez ohledu na to, zda indikují úzké sepjetí mezi geografickým původem výrobku a jeho kvalitou nebo se omezují jen na označení místa, odkud daný výrobek pochází. Zahrnují i symboly, protože zeměpisná označení nejsou tvořena jen názvy měst, regionů nebo států (přímá zeměpisná označení), ale mohou sestávat i ze symbolů označujících původ zboží bez literárního pojmenování místa původu.³³

³³ WIPO, Intellectual Property Reading Material, Ženeva: WIPO, 1998, str. 116

3 *Mezinárodněprávní ochrana označení původu*

3.1 *Vývoj mezinárodněprávní ochrany označení původu*

Zatímco označování zboží má své hluboké historické kořeny a můžeme je sledovat přes jednotlivé společenské formace od společnosti otrokářské, přes feudální zřízení, kapitalistické a socialistické zřízení až po současnost, započal vývoj mezinárodních vztahů v oblasti označení původu výrobků poměrně nedávno. V poslední třetině 18. století došlo k přechodu od manufakturního k továrnímu způsobu výroby, od ruční práce k práci strojní. Nové vynálezy způsobily vznik a rozvoj nových průmyslových odvětví, což mělo za následek obrovský nárůst světové průmyslové výroby, jakož i objemu světového obchodu.

Rozvoj výroby a obchodu, zejména toho zahraničního, růst konkurenčního boje o trhy však zároveň zvyšoval zájem výrobců a obchodníků o průmyslovou právní ochranu, a to jak uvnitř domácího státu, tak zejména mimo jeho hranice. To mělo za následek především vznik vnitrostátních předpisů upravujících pravidla registrace a používání ochranných známek. Právní normy, které by v jednotlivých státech zakotvily ochranu označení původu, vznikaly až daleko později. Jen na mezinárodní úrovni se předpisy, týkající se ochrany označení původu, výrazně neopožďovaly za těmi o ochranných známkách, byly totiž důležité z hlediska snah soutěžitelů, kteří se chtěli přiblížit těm, jejichž označení původu bylo na světovém trhu oblíbené a žádané. Nekalosoutěžnímu jednání ze strany těchto účastníků trhu bylo třeba zabránit nejen z důvodu klamání spotřebitelů, ale i z důvodu nenahraditelného poškození oprávněného uživatele, a to jak z hlediska ekonomického, tak i z hlediska právního.³⁴

Průmyslově vyvinuté státy se snažily zpočátku řešit otázky průmyslové právní ochrany pojetím dílčích ustanovení do různých specializovaných bilaterálních úmluv v oblasti obchodu, námořní dopravy, cel apod., avšak tyto nejednotné úpravy subjektům neposkytovaly požadovanou jistotu a spolehlivost

³⁴ *Pikela, P.*, Význam mezinárodní ochrany označení původu *Právník*, č. 2/1990, str. 128

v širokém mezinárodním měřítku. Po řadě pokusů došlo nakonec k vypracování první relevantní multilaterální mezinárodní konvence, jež byla podepsána v Paříži 20. března 1883 jako „Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví“.³⁵ Tato ve svém čl. 1 odst. 2 explicitně mezi předměty ochrany průmyslového vlastnictví zařazuje i „údaje o provenienci zboží nebo označení jeho původu“ a stanoví i opatření k jeho ochraně spočívající v možnosti zabavení zboží nesoucího klamavé nebo falešné údaje o jeho původu. Uvedené ustanovení se však v praxi ukázalo jako nedostatečné, proto byla v roce 1891 v Madridu přijata další úmluva poskytující určitou ochranu proti klamavému nebo falešnému zeměpisnému označení zboží – Madridská dohoda o potlačování falešných nebo klamavých údajů o původu zboží.³⁶

Vývoj mezinárodní ochrany průmyslových práv, resp. konkrétně označení původu výrobků se v první polovině 20. století v podstatě omezil pouze na konání revizních konferencí k výše uvedeným úmluvám. V druhé polovině 20. století bylo však v oblasti průmyslových práv, resp. označení původu výrobků sjednáno a přijato hned několik významných mezinárodních smluv jednak univerzální povahy s více či méně početnou skupinou signatářských států, jednak smluv bilaterálních. V roce 1958 byla přijata zásadní úmluva – Lisabonská dohoda na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu. Význam pro problematiku ochrany označení původu zboží, jakož samozřejmě i ostatních práv průmyslového, resp. duševního vlastnictví, má bezesporu i Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví podepsaná na diplomatické konferenci ve Stockholmu dne 14. července 1967. Jako zatím poslední relevantní mezinárodněprávní dokument je nutno na závěr zmínit i Dohodu o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví (známá jako Dohoda TRIPS), tvořící nedílnou součást Dohody o zřízení Světové obchodní organizace (WTO) z roku 1994, která se jako první mezinárodněprávní dokument zavazuje chránit i zeměpisná označení.

³⁵ Mackouš, V., Ochranné známky a označování zeměpisného původu výrobků, Praha: Úřad pro vynálezy a objevy, 1982, str. 97 – 99

³⁶ Ksarz, O., Ringl, A., Vilímská, M., Mezinárodní smlouvy z oblasti průmyslového vlastnictví, Praha: Panorama, 1985, str. 22

Problematiku ochrany zeměpisných označení a označení původu výrobků upravují i bilaterální mezinárodní smlouvy sjednané bývalou Československou socialistickou republikou, a to chronologicky: Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Švýcarskou konfederací o ochraně údajů o původu, označení původu a jiných zeměpisných označení z roku 1973, Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o ochraně údajů o původu, označení původu a jiných označení zemědělských a průmyslových výrobků odkazujících na původ, včetně Dohody o provádění Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o ochraně údajů o původu, označení původu a jiných označení zemědělských a průmyslových výrobků odkazujících na původ z roku 1976 a Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Portugalské republiky o ochraně údajů o původu, označení původu a jejich zeměpisných a jiných označení z roku 1986.

Obecně lze konstatovat, že bilaterální smlouvy se prosazují do jisté míry více než smlouvy multilaterální. To je způsobeno především tím, že posléze jmenované dohody jakožto konsenzus mezi státy s diametrálně odlišnými zájmy, ale často i právní úpravou předmětné problematiky či dokonce rozdílnými právními systémy nutně obsahují ustanovení, která způsobují nejednotnost a stranost. Multilaterální smlouvy svoje místo v systému pramenů právní úpravy označení původu a nepopíratelně velký význam určitě mají, a to navzdory tomu, že se jejich tvůrcům nepodařilo prosadit od počátku sledovaný cíl – vytvořit unifikovanou právní regulaci ve všech smluvních zemích příslušných mezinárodních smluv v oblasti průmyslového vlastnictví.³⁷ Tyto úmluvy tedy zůstávají víceméně jakýmsi kompromisem mezi jednotlivými zeměmi minimálně do doby, než se podaří překonat velké rozpory mezi jednotlivými státy. V kontextu existence propastných rozdílů mezi právními systémy, tradicemi, jakož i samotnou úpravou této problematiky v jednotlivých zemích, se to však do značné míry jeví jako utopie.

³⁷ *Koza, O., Ringl, A., Vilínská, M.*, Mezinárodní smlouvy z oblasti průmyslového vlastnictví, Praha: Panorama, 1985, str.

3.2 *Postavení mezinárodních smluv v českém právním řádu*

Každý stát musí plnit povinnosti a dodržovat závazky plynoucí z pravidel mezinárodního práva. Jedním z úkolů státu je i kontinuální zajišťování souladu jeho právního řádu s pro něj závaznými pravidly mezinárodního práva. Musí jednak dbát o to, aby vnitrostátní normy nebyly s nimi v rozporu, jednak vést vnitrostátní normotvorbu tak, aby umožňovala a napomáhala jejich plnění.

V čl. 5 odst. 2 úst. zákona č. 4/1993 Sb. je deklarováno nástupnictví České republiky ve vztahu k ČSFR, pokud jde o práva a závazky vyplývající ze smluvních a jiných norem mezinárodního práva s výjimkou závazků, na které se vztahovala svrchovanost ČSFR, ale nevztahuje se na ně svrchovanost České republiky. Tím na sebe Česká republika již momentem svého vzniku převzala závazky vyplývající mimo jiné i z výše uvedených mezinárodních dohod v oblasti ochrany označení původu.

Text Ústavy z roku 1993 byl ve vztahu k pravidlům mezinárodního práva zdrženlivý a omezil se na jediný vstřícný krok, a to v případě mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách. Podle čl. 10 Úst. byly bezprostředně závazné a měly přednost zákonem ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Citované ustanovení upravilo inkorporaci uvedených smluv do českého právního řádu, aniž by tyto smlouvy ztratily svoji mezinárodněprávní formu, staly se tedy bezprostředně závaznými na území České republiky. Mimo tuto recepční normu se však Ústava výslovně vztahem mezinárodního a vnitrostátního práva nezabývala a vycházela zřejmě z existence dvou paralelních systémů mezinárodního a vnitrostátního práva. Až tzv. „euronovela“ Ústavy – úst. zákon č. 395/2001 Sb. – novým zněním čl. 10 s účinností od 1. června 2002 inkorporovala do našeho právního řádu všechny vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána s tím, že stanoví-li taková smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Aplikační přednost se vztahuje samozřejmě i k předpisům od zákonů odvozených. Pod uvedený režim patří všechny mezinárodní smlouvy,

k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament (tj. obě jeho komory) a jeho právní předchůdci a které splňují další kritéria čl. 10. V souladu s uvedenou úpravou byl změněn i čl. 95 odst. 1 Úst. – soudci posuzují soulad jiných právních předpisů se zákonem a mezinárodní smlouvou a v případě rozporu podzákonný předpis neaplikují.³⁸

Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách přestaly být jedinými inkorporovanými smlouvami. Nadále jsou bezprostřední součástí českého právního řádu mezinárodní smlouvy:

1. upravující práva a povinnosti osob,
2. spojenecké, mírové a jiné politické,
3. z nichž vzniká členství České republiky v mezinárodní organizaci,
4. hospodářské, jež jsou všeobecné povahy,
5. o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu.

Z toho vyplývá, že i výše uvedené smlouvy přijaté k úpravě a ochraně označení původu jsou nyní součástí českého právního řádu a mají v případě rozporu přednost před ustanoveními zákona.

3.3 Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví

Mezníkem v oblasti mezinárodní právní úpravy práv k nehmotným statkům bylo sjednání Úmluvy o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví na diplomatické konferenci ve Stockholmu v roce 1967. Uzavřením této v oblasti duševního vlastnictví nejuniverzálnější mezinárodní úmluvy, sledovaly signatáři dvojí cíl – jednak přispět k lepší spolupráci mezi státy k jejich vzájemnému prospěchu při respektování zásad svrchovanosti a rovnosti a podnítit tvůrčí činnost podporou ochrany duševního vlastnictví v celém světě, jednak modernizovat administrativní řízení, správu unií zřízených v oblasti ochrany průmyslového vlastnictví a ochrany literárních a uměleckých děl, tj. zejména Pařížské unie na ochranu průmyslového vlastnictví s jejími zvláštními uniemi a

³⁸ *Herbých, D. a kol.*, Správní právo: obecná část, Praha: C.F.LBeck, 2006, str. 46 – 50

Bernské unie na ochranu děl literárních a uměleckých, při plném respektování samostatnosti každé z těchto unií.³⁹ Úmluvě předcházela téměř deset let trvající jednání, na kterých se postupně ujasnilo, že nejlepším řešením, jak koordinovat právní regulaci vztahů vzniklých vytvořením, popř. společenským uplatněním nehmotných statků, včetně průmyslových práv, je vytvoření orgánů, které by jednak v jednotlivých uniích, jednak v jejich vzájemných vztazích učinily z tohoto komplexu mezinárodní organizaci schopnou zajišťovat shora uvedené cíle.

Z jednotlivých ustanovení Úmluvy jsou nejdůležitější především ustanovení o tom, že se touto Úmluvou zřizuje Světová organizace duševního vlastnictví (World Intellectual Property Organization - WIPO). Dále je to ustanovení, kterým se vymezuje pojem „Unie“ tak, že se jím chápe Pařížská unie na ochranu průmyslového vlastnictví, zvláštní unie a zvláštní dohody zřízené ve spojitosti s touto Unií, Bernská unie na ochranu děl literárních a uměleckých, jakož i veškeré mezinárodní závazky směřující k podpoře ochrany duševního vlastnictví, jejichž správu zajišťuje Světová organizace. Tímto vymezením současně Úmluva určuje rozsah působnosti Světové organizace.

Orgány Světové organizace jsou Valné shromáždění, skládající se ze států účastnících se této Úmluvy, které jsou členy alespoň jedné z Unií, Konference složená ze smluvních států této Úmluvy, ať jsou či nejsou členy některé z Unií, Koordinační výbor, složený ze smluvních států, které jsou členy Výkonného výboru Pařížské unie nebo Výkonného výboru Bernské unie a Mezinárodní úřad, který je následovníkem Spojených mezinárodních úřadů duševního vlastnictví a je sekretariátem Světové organizace. V čele Mezinárodního úřadu stojí generální ředitel jmenovaný Valným shromážděním na návrh Koordinačního výboru na stanovené funkční období, které nesmí činit méně než šest let. Systém orgánů je tedy konstruován tak, aby Světová organizace mohla plnit úkoly v oblasti du-

³⁹ Kurz, O., Ringl, A., Vilířská, M., Mezinárodní smlouvy z oblasti průmyslového vlastnictví, Praha: Panorama, 1985, str. 27

ševního vlastnictví, ale i zajistit správnou spolupráci mezi jednotlivými členskými státy.⁴⁰

3.4 Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví

Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví (dále jako „Pařížská unijní úmluva“) byla podepsána dne 20. března 1883. Jejím cílem bylo zajistit průmyslově právní ochranu co největšímu počtu zemí, vytvořit předpoklady pro pokud možno stejnou průmyslově právní ochranu ve smluvních zemích, dát v zemích, kde nebyla ještě průmyslově právní ochrana rozvinutá, podnět k jejímu zvýšení a zdokonalení a vytvořit předpoklady pro racionalizaci poskytnutí ochrany průmyslových práv.⁴¹

Jednotlivá ustanovení Úmluvy lze dělit podle různých kritérií, např. podle jejich obsahu. Z tohoto hlediska pak lze lišit normy podle toho, upravují – li otázky institucionálního charakteru, ustanovení týkající se obecně průmyslového vlastnictví a týkající se výlučně jednotlivých jeho druhů, například patentů na vynálezy, průmyslových vzorů modelu nebo ochranných známek a označení původu výrobků. K první skupině patří především články o tom, že smluvní strany této Úmluvy tvoří Unii na ochranu průmyslového vlastnictví, jejímiž členy jsou všechny státy, které jsou vázány některým ze znění Úmluvy. Dále do této skupiny ustanovení patří administrativní ustanovení Pařížské unijní úmluvy, týkající se orgánů Unie, kterými jsou Shromáždění, sdružující všechny smluvní země, Výkonný výbor, jehož počet členů tvoří jedna čtvrtina celkového počtu členů Shromáždění, a Mezinárodní úřad duševního vlastnictví, jehož hlavou je generální ředitel Světové organizace duševního vlastnictví. Dále sem patří ustanovení o revizi jednotlivých článků Úmluvy, o jurisdikci Mezinárodního soudního dvora a ustanovení ratifikační, přechodná a závěrečná.

⁴⁰ Kurz, O., Ringl, A., Vilímská, M., Mezinárodní smlouvy z oblasti průmyslového vlastnictví, Praha: Panorama, 1985, str. 27 - 29

⁴¹ Kurz, O., Ringl, A., Vilímská, M., Mezinárodní smlouvy z oblasti průmyslového vlastnictví, Praha: Panorama, 1985, str. 17

Do druhé skupiny ustanovení týkajících se obecně průmyslového vlastnictví patří především pravidla o právním postavení subjektů, tj. jak osob fyzických, tak osob právnických, ze smluvních zemí, tedy ustanovení o asimilačním nebo národním režimu. Dále sem patří vymezení pojmu průmyslové vlastnictví, ustanovení o unijní prioritě a o prioritě výstavní. Nakonec do třetí skupiny článků Úmluvy týkajících se vždy jednotlivých druhů průmyslového vlastnictví patří ty upravující patenty na vynálezy, průmyslové vzory a modely, tovární a obchodní známky, obchodní jméno, označení původu a ochranu proti nekalé soutěži.⁴²

V Pařížské unijní úmluvě byla poprvé zakotvena mimo jiné i mezinárodní ochrana označení původu v článku 10, který stanoví:

- 1) „Ustanovení předchozího článku bude použito v případě přímého nebo nepřímého užívání falešného označení původu výrobku nebo totožnosti výrobce, továrníka nebo obchodníka.
- 2) V každém případě bude za zúčastněnou stranu uznána každá osoba fyzická nebo právnická, každý výrobce, továrník nebo obchodník zúčastněný na těžbě, výrobě nebo obchodu s tímto výrobkem a usazený v místě falešně označeném jako místo původu nebo v oblasti, kde toto místo leží, nebo v zemi falešně označené, nebo v zemi, kde falešné označení o původu je užíváno.“

Tento článek odkazuje na čl. 9 Pařížské unijní úmluvy, kterým se stanoví, že bude zabaven každý výrobek s falešným označením původu jak v zemi, kde takto byl výrobek označen, tak i v zemi, kam byl dovezen, za předpokladu, že toto dovoluje vnitřní zákonodárství země, kde tento falešně označený výrobek má být zabaven. V případě, že neexistuje zákonná úprava zabavení zboží při dovozu, je možné zakotvit zákaz dovozu nebo zabavení ve vnitrozemí, případně, jak stanoví čl. 9 odst. 6, použít prostředků, jako jsou žaloby a jiné prostředky, které zákony příslušné země propůjčují vlastním státním příslušníkům.

V čl. 10 odst. 1 Pařížské unijní úmluvy se mluví jak o přímém, tak i o nepřímém užívání falešného označení původu výrobků. Pod přímým užíváním si

⁴² Křez, O., Ringl, A., Vůlnská, M., Mezinárodní smlouvy z oblasti průmyslového vlastnictví, Praha: Panorama, 1985, str. 19-21

lze představit označování výrobků, které spočívá ve falešném slovním označení produktu, pod nepřímým např. zboží, které je dodáváno bez označení, ale podle jeho reklamy lze získat nesprávnou, mylnou představu o jeho původu.⁴³

Vedle článků 9 a 10 Pařížské unijní úmluvy je třeba zmínit se ještě o čl. 10 bis, upravující ochranu proti nekalé soutěži, pod kterou lze falešné označování výrobků podřadit, a ukládající unijním zemím povinnost příslušníkům Unie zajistit účinnou ochranu proti ní. Úmluva v tomto článku podává jednak v tzv. generální klauzuli definici „nekalé soutěže“, kde je jí každá soutěžní činnost, která odporuje poctivým zvyklostem v průmyslu nebo v obchodě, a jednak v odstavci 3 uvádí demonstrativní výčet zakázaných jednání. Unijní země mají povinnost toto ustanovení brát v úvahu, mohou však pojem nekalé soutěže vnitrostátním právem i rozšířit.

Článek 10 ter Pařížské unijní úmluvy pak mluví o povinnosti členských států zajistit příslušníkům ostatních unijních zemí vhodné zákonné prostředky k účinnému potlačování činů zakázaných článkem 9, 10 a 10 bis.

Úmluva dále umožňuje uzavírání zvláštních dohod v oblasti průmyslového vlastnictví. Tyto dohody rozvíjejí a zdokonalují úpravu obsaženou v Pařížské unijní úmluvě, která ovšem stanoví podmínku, že smluvními zeměmi dohod mohou být pouze země, které jsou smluvními stranami této Úmluvy, a že obsah zvláštních dohod nesmí být v rozporu s ustanoveními Úmluvy, která bývá v poměru k nim označována jako všeobecná. Z úmluv upravujících ochranu označení původu výrobků je takovou zvláštní dohodou Madridská dohoda o potlačování falešných nebo klamavých údajů o původu zboží.

3.5 Madridská dohoda o potlačování falešných nebo klamavých údajů o původu zboží

Ochrana označení původu podle čl. 10 Pařížské unijní úmluvy se v praxi ukázala jako nedostačující, což v roce 1891 vedlo v Madridu k uzavření Dohody

⁴³ *Pikola, P.*, Význam mezinárodní ochrany označení původu *in* Právník, č. 2/1990, str. 130

o potlačování falešných nebo klamavých údajů o původu zboží (dále jen „Madridská dohoda“), která je zvláštní dohodou mnohostranného charakteru ve vztahu k Pařížské unijní úmluvě.⁴⁴ Od jiných zvláštních dohod se však liší jak po stránce organizační v tom, že jí nebyla vytvořena zvláštní unie, tak i z hlediska její povahy, a to skutečností, že není přímo určena k ochraně konkrétně vymezeného nehmotného statku, nýbrž chrání hospodářské subjekty proti určitým jednáním v hospodářském styku majícím povahu jednání nekalých. Nejde tedy o absolutní ochranu označení původu výrobků jako zvláštního nehmotného statku, nýbrž o ochranu nekalosoutěžní.⁴⁵

Dohoda je obsahově velmi stručná. Stanoví v čl. 1 povinnost unijních zemí zabavit při dovozu každý výrobek „nesoucí falešný nebo klamavý údaj, jímž je přímo nebo nepřímo označena jako země nebo místo původu některá ze zemí, na něž se vztahuje tato Dohoda, nebo některé místo ležící v některé z těchto zemí.“ Signatářským zemím se rovněž ukládá povinnost zabavit tyto výrobky při oběhu ve vnitrozemí. Nedovoluje – li zákonodárství smluvního státu zabavení, má být toto nahrazeno vyslovením zákazu dovozu, jinak mají být uvedená opatření dle ust. článku 1 odst. 4 nahrazena alespoň žalobami a prostředky, které zákony této země zajišťují ve stejném případě vlastním příslušníkům. Neexistují – li v určitém smluvním státě vůbec zvláštní sankce, které by zabezpečovaly ochranu proti falešným nebo klamavým označením původu, lze použít sankcí předvídaných příslušnými ustanoveními zákonů o známkách a obchodních názvech (čl. 1 odst. 5).

V textu dohody jsou kvalifikována nekalosoutěžní jednání týkající se klamavého označování původu při prodeji, vystavování nebo nabízení výrobků. Jde o jednání spočívající v užívání údajů majících charakter publicity a způsobilých uvést veřejnost v omyl o původu výrobku tím, že by byly uvedeny ve znacích, oznámeních, účtech, listech týkajících se vína, na obchodní korespondenci nebo dokladech nebo jakémkoliv jiném obchodním oznámení. Kromě těchto nosičů informací může dojít k nedovolenému jednání ve smyslu zakazujících ustanovení dohody také formami zcela současnými. Mezi ně patří různé televizní šoty, re-

⁴⁴ *Pikola, P.*, Význam mezinárodní ochrany označení původu *in* Právník, č. 2/1990, str. 130

⁴⁵ *Krap, K., Kurz, O., Opltová, M.*, Průmyslová práva v mezinárodních vztazích, Praha: Academia, 1988, str. 201

klamní videoklipy a další prostředky reklamy a inzerce prováděné v různých médiích.⁴⁶

Podle článku 3 této dohody se připouští, aby prodávající uvedl své jméno nebo svou adresu na výrobky pocházející odjinud než ze země prodeje při současném připojení přesných údajů, které postačí k vyloučení omylu o skutečném původu zboží. Takto formulovaná delokalizační doložka v Madridské dohodě však vedla k různým interpretacím a k rozměňování rozsahu ochrany. Ještě problematičtější se jeví ustanovení, podle něhož se tato dohoda nevztahuje na druhová označení, přičemž rozhodování o tom, která pojmenování se stala označením druhovým a vymykají se tudíž účinkům zmíněné dohody, patří dle čl. 4 Madridské dohody do kompetence soudů smluvních stran (jedinou výjimkou je označení původu výrobků vinařských).⁴⁷ Toto ustanovení, spíše napomáhající než bránící procesu zdruhování, a vlastně i celá dohoda se vzhledem ke svým nevýhodám ukázala v praxi nedostatečnou. Jelikož se však nepodařilo prosadit rozšíření článku 4, došlo k vypracování nové dohody - Lisabonské dohody na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu.

3.6 Lisabonská dohoda na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu

Nemožnost prosadit dílčími změnami vytvoření účinného systému mezinárodní ochrany vedla smluvní země v roce 1958 k přijetí Lisabonské dohody na ochranu označení původu výrobků a o jejich mezinárodním zápisu. Podobně jako Madridská dohoda, je i tato konvence zvláštní dohodou v rámci Pařížské unijní úmluvy ve smyslu článku 19 této úmluvy. Základním rozdílem je, jak již bylo uvedeno výše, po stránce věcné fakt, že Lisabonská dohoda zajišťuje absolutní ochranu označení původu výrobků jako nehmotnému statku, který je v dohodě konkrétně vymezen. Po stránce organizační spočívá rozdíl proti zmí-

⁴⁶ Ježek, J., Právo průmyslového vlastnictví, Praha: Linde, 1996, str. 78 - 79

⁴⁷ Ježek, J., Právo průmyslového vlastnictví, Praha: Linde, 1996, str. 73

něné dohodě ve skutečnosti, že Lisabonská dohoda vytvořila zvláštní unii podobně jako například Madridská dohoda o mezinárodním zápisu továrních nebo obchodních známek, s níž vykazuje i některé podobné prvky režimu ochrany.⁴⁸

Lisabonská dohoda vymezuje předmět jí zajišťované ochrany *iure conventionis*. Označením původu ve smyslu této dohody se podle čl. 2 odst. 1 rozumí zeměpisný název země, oblasti nebo místa sloužící k označení, odkud pochází výrobek, jehož jakost nebo znaky jsou dány výlučně nebo podstatně zeměpisným prostředím, čítaje v to činitele přírodní a činitele lidské. Zemí původu je podle odst. 2 téhož článku ta země, jejíž jméno nebo jméno její krajiny nebo místa tvoří označení původu, které poskytlo výrobku jeho obecnou známost. Předmětem ochrany je takové označení původu vyhovující shora vymezenému pojmu, které je:

- 1) z tohoto titulu zapsáno a chráněno v zemi původu a současně
- 2) zapsáno u Mezinárodního úřadu duševního vlastnictví (čl. 1 odst. 2).⁴⁹

Lisabonskou dohodou byl tedy zaveden mezinárodní zápis označení původu výrobků s konstitutivními účinky, které provádí Mezinárodní úřad duševního vlastnictví v Ženevě. Na základě tohoto zápisu jsou všechny smluvní státy povinny poskytovat na svých územích označením původu výrobků ochranu absolutní povahy. Nezbytnou podmínkou k provedení zápisu je předcházející registrace označení v zemi původu, v daném systému ochrany můžeme tudíž spatřovat analogii obdobného systému, jaký poskytuje ochranným známkám mezinárodní registrace podle Madridské dohody o mezinárodním zápisu továrních a obchodních známek.⁵⁰

Žádost o mezinárodní registraci se podává na předepsaném formuláři Mezinárodnímu úřadu duševního vlastnictví v Ženevě prostřednictvím úřadu země původu označení se současným zasláním příslušného poplatku. Žádost musí být podána v angličtině, francouzštině nebo španělštině a musí splňovat další formální a obsahové náležitosti podle prováděcího řádu k Dohodě. Zjistí-li Mezinárodní úřad duševního vlastnictví, že žádost o zápis má formální nedostatky,

⁴⁸ Knap, K., Kurz, O., Opltová, M., Průmyslová práva v mezinárodních vztazích, Praha: Academia, 1988, str. 203

⁴⁹ Knap, K., Kurz, O., Opltová, M., Průmyslová práva v mezinárodních vztazích, Praha: Academia, 1988, str. 203

⁵⁰ Ježek, J., Právo průmyslového vlastnictví, Praha: Linde, 1996, str. 79

sdělí tyto dožadujícímu národnímu úřadu za účelem jejich odstranění v ne delší než tříměsíční lhůtě.⁵¹ Jinak provede zápis na jméno osob oprávněných užívat těchto označení podle jejich národního zákonodárství, oznámí jej neprodleně národním úřadům členských zemí Dohody a uveřejní je ve vydávaném Věstníku „Appellations of Origin“⁵² Kterýkoliv národní úřad může s uvedením důvodu do jednoho roku od přijetí oznámení o mezinárodní registraci prohlásit, že nemůže určitému označení původu zajistit ochranu. Mezinárodní úřad uvědomí o došlém prohlášení majitele dotčeného označení původu, který pak může u odmítajícího úřadu uplatnit svůj nárok na ochranu stejnými právními prostředky, jaké mohou uplatnit příslušníci tohoto státu. Právo se tudíž realizuje na základě asimilačního režimu, jaký se přiznává v této zemi cizím osobám.⁵³

Předmět zajišťované ochrany v mezinárodních právních vztazích má identické právní znaky jako definice označení původu v národních právních úpravách členských zemí zvláště Unie, které jsou z této univerzální mezinárodní smlouvy normativní povahy odvozeny. Proto každé označení přihlašované k mezinárodní ochraně musí obsahovat zeměpisný název země, oblasti nebo místa, odkud výrobek pochází. Pro tento účel je přihlašovatel také povinen prokázat spojitost výrobku mezi určitým místem nebo oblastí na území členské země, která jej přihlašuje k mezinárodní ochraně a jím označované výrobky se tam rovněž musí vyrábět.⁵⁴

Označením původu výrobků, která byla zapsána u Mezinárodního úřadu duševního vlastnictví, jsou všechny smluvní státy (s výše uvedenou výjimkou) povinny poskytovat na svých územích ochranu absolutní povahy. Zahrnuje jakékoli přisvojování nebo napodobování, i když pravý původ výrobku je označen nebo i když je označení použito v překladu nebo je doprovázeno výrazy určenými k odlišení od výrobku pravého původu, jako např. „druh“, „typ“, „způsob“, „imitace“ apod. Použití delokalizační doložky se proto v této souvislosti jeví jako reprobované jednání, které by mohlo v případě zneužití při hospodář-

⁵¹ www.wipo.int/lisbon/en

⁵² Knap, K., Kuz, O., Optová, M., Průmyslová práva v mezinárodních vztazích, Praha: Academia, 1988, str. 204

⁵³ Ježek, J., Právo průmyslového vlastnictví, Praha: Linde, 1996, str. 80

⁵⁴ Ježek, J., Právo průmyslového vlastnictví, Praha: Linde, 1996, str. 80

ské soutěži být kvalifikováno jako porušení předpisů na ochranu před nekalou soutěží.

Rozsah ochrany je dále závažně posílen i ochranou proti přeměně mezinárodně zapsaného označení původu v označení druhové. V tomto směru stanoví Lisabonská dohoda výslovně, že označení, jemuž byla poskytnuta ochrana podle této Dohody, nemůže být považováno za označení, jež se stalo označením druhovým, pokud je v zemi původu chráněno jako označení původu.⁵⁵

Určitým dočasným průlomem do stanoveného rozsahu ochrany je výhrada, podle níž může příslušný národní úřad země, v níž bylo označení původu již předtím, než došlo k oznámení o jeho mezinárodním zápisu, užíváno třetí osobou, povolit této třetí osobě k ukončení tohoto užívání lhůtu nejdéle dvou roků za podmínky, že o tom uvědomí Mezinárodní úřad do tří měsíců po uplynutí roční lhůty od přijetí oznámení o mezinárodním zápisu.

Lisabonská dohoda normativně vyjadřuje na dvou místech vázanost mezinárodní ochrany na ochranu v zemi původu. Podle čl. 1 odst. 2 je přímo jednou z pojmových náležitostí označení původu jako předmětu mezinárodní ochrany Lisabonské dohody, aby šlo o takové označení, které je uznáváno a chráněno v zemi původu. Že je i další trvání mezinárodní ochrany vázáno na ochranu poskytovanou v zemi původu, našlo výslovného výrazu v otázce možnosti přeměny označení původu výrobků v označení druhové v čl. 8. Z tohoto ustanovení zároveň vyplývá, že v případě, kdy se označení původu stane druhovým označením v zemi původu, může mu být z téhož důvodu odeprěna ochrana i v jiných členských státech. Ze zmíněné pojmové vázanosti mezinárodní ochrany na ochranu v zemi původu lze dovozovat, že i jakýkoli jiný zánik ochrany označení původu v zemi původu přivodí zánik ochrany mezinárodní zajišťované Lisabonskou dohodou.⁵⁶

I když přijetí Lisabonské dohody představovalo pro rozvoj ochrany označení původu bezesporu krok vpřed, nelze nepoukázat i na některé její nedostatky. Nevýhodou je zejména:

⁵⁵ Knap, K., Kurz, O., Opltoš, M., Průmyslová práva v mezinárodních vztazích, Praha: Academia, 1988, str. 204 – 205

⁵⁶ Knap, K., Kurz, O., Opltoš, M., Průmyslová práva v mezinárodních vztazích, Praha: Academia, 1988, str. 206

1. relativně malý počet členských států Zvláštní unie (k 1. březnu 2006 celkem 26 ⁵⁷),
2. podmínění podání mezinárodní přihlášky uznaným a chráněným označením původu v zemi jeho původu, což předpokládá existenci speciálního národního zákona buď pro jednotlivé označení původu nebo speciální právní normy s možností registrace všech uznávaných označení původu nebo rozhodnutí soudů či správních orgánů o ochraně jednotlivého označení původu výrobku,
3. neřeší ochranu zeměpisných označení, resp. údajů o původu výrobků,
4. prováděcí řád k Dohodě neumožňuje převod ani přechod označení původu na právní nástupce jejich oprávněných uživatelů a tyto změny vyžadují nový mezinárodní zápis,
5. velmi jednoduché a účinné odmítnutí zápisu kterémukoliv označení původu kteroukoliv členskou zemí Lisabonské dohody v této zemi do jednoho roku od oznámení jeho mezinárodního zápisu.⁵⁸

3.7 Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví

Výsledky uruguayského kola mnohostranných obchodních jednání v rámci GATT (Všeobecná dohoda o clech a obchodu), které vyústily v r. 1994 do ustavení Světové obchodní organizace (WTO), přinesly četné změny a doplňky systému mezinárodní ochrany práv duševního vlastnictví. Zároveň s Dohodou o WTO byla v marockém Marrakéši podepsána též mnohostranná Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (dále „Dohoda TRIPS“), která je jednou z příloh a nedílných součástí Dohody o WTO. Lze ji podle jejího předmětu kvalifikovat jako rámcovou dohodu k ochraně duševního vlastnictví v obchodě překračujícím hranice, včetně obchodu s napodobenými nebo zfalšovanými výrobky. Dohoda o WTO, jakož i Dohoda TRIPS spolu s ostatními 16

⁵⁷ www.wipo.int/treaties/en

⁵⁸ *Vypariva, S.*, Priemyselno-právna politika štátu v oblasti označení pôvodu a zeměpisných označení // Duševné vlastníctvo č. 3/2002, str. 45

mnohostrannými dokumenty vstoupily v platnost dnem 1. ledna 1995 a od tohoto data jsou závazné i pro Českou republiku.

Dohoda TRIPS obsahuje 73 článků, které jsou začleněny do sedmi částí. Tři z těchto částí upravují vztahy z právní ochrany duševního vlastnictví, zatímco ostatní části pojednávají o formálních, institucionálních nebo interpretačních otázkách. Kromě obecných ustanovení a základních zásad obsažených v části I. jsou nejdůležitější normy hmotněprávní obsaženy v části II., vztahující se k dostupnosti, rozsahu a užití práv duševního vlastnictví. Tato část zahrnuje pravidla upravující vztahy k autorským dílům a tzv. právům příbuzným (čl. 9 až 14), k právům průmyslového vlastnictví (čl. 15 až 39) a ke kontrole protisoutěžních praktik ve smluvních licencích (čl. 40).⁵⁹ Dohoda zahrnuje celkem sedm kategorií duševního vlastnictví: autorská práva a práva příbuzná, ochranné známky, zeměpisná označení, průmyslové vzory, patenty, topografie polovodičových výrobků a ochranu nezveřejněných informací. Úprava zeměpisných označení je soustředěna v části II. v oddílu 3.

Článek 22 Dohody TRIPS definuje zeměpisné označení jako „označení, která určují zboží jako zboží, pocházející z území člena, nebo oblasti, nebo místa tohoto území, jestliže lze danou jakost, pověst nebo jiné charakteristické znaky zboží připsat v podstatě jeho původu.“ Aby bylo zeměpisné označení podle Dohody TRIPS chráněno jako takové, stačí, aby bylo jen „označením“ bez nutnosti být zeměpisným názvem místa. Takové označení musí identifikovat výrobky jako pocházející z území členského státu, oblasti nebo místa na daném území, přičemž Dohoda poskytuje členům minimálně tři nezávislé podmínky ochrany zeměpisného označení daného výrobku: „kvalita“, „pověst“ a „jiné charakteristické znaky zboží“, jež můžeme připsat původu konkrétního zboží.⁶⁰

Článek 22 poskytuje ochranu všem zeměpisným označením. V této souvislosti musí členské státy WTO zabezpečit adekvátní právní nástroje, které umožní zabránit používání jakýchkoliv prostředků při označování nebo prezentaci výrobků, které by uváděly, že výrobek pochází z jiné zeměpisné oblasti než je

⁵⁹ Jěžek, J., Mezinárodní dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví in Právní rozhledy, č. 8/1996, str. 356

⁶⁰ Žatecký, E., Dohoda TRIPS a ochrana zeměpisných označení - 2. část' Ustanovenia sekcie 3 Dohody TRIPS in Duševné vlastníctvo, č. 3/2003, str. 14

jeho skutečný původ, a tímto způsobem zaváděly veřejnost o jeho skutečném původu, a rovněž zabránit jakémukoliv užívání, které představuje akt nekalé soutěže. Dohoda právní prostředky na ochranu zeměpisných označení přímo nespecifikuje, jejich výběr je ponechán na členy WTO. Důležitým prvkem úpravy v Dohodě je, že pokud má být užívání zeměpisného označení v rozporu s jejími ustanoveními, musí být uskutečňováno způsobem, který může zavádět veřejnost o skutečném původu výrobku. Jinými slovy, užití zeměpisného označení, které veřejnost neklame o skutečném zeměpisném původu výrobku ve smyslu čl. 22 Dohody TRIPS, by nemělo být považováno za porušení ustanovení Dohody TRIPS.

Ochrana v zahraničí je však podmíněna trváním domácí ochrany. Podle čl. 24 odst. 9 Dohody TRIPS nevznikne povinnost chránit zeměpisná označení, která nejsou nebo přestaly být chráněny ve svých zemích původu nebo která přestaly být v této zemi používána.

Důležitými ustanoveními Dohody jsou ta, kterými je řešen konflikt mezi ochrannými známkami a zeměpisnými označeními. Ochranné známky, které sestávají ze zeměpisných označení, nemohou být chráněny, pokud by takové užívání ochranné známky vedlo ke klamání veřejnosti o skutečném původu výrobků. Členové jsou povinni z moci úřední nebo na žádost zainteresované strany odmítnout nebo zrušit zápis takové ochranné známky, která obsahuje nebo sestává ze zeměpisného označení pro zboží nepocházející z označeného území, pokud užívání označení v ochranné známce je takové povahy, že by uvádělo veřejnost v omyl ohledně skutečného místa původu. Pokud tedy nehrozí klamání veřejnosti, uvedené ustanovení se neuplatňuje.⁶¹

Speciálním ustanovením této mezinárodní smlouvy byla zavedena dodatečná ochrana pro zeměpisná označení pro vína a lihoviny. Co vlastně dodatečná ochrana zeměpisných označení vín a lihovin znamená? Zahrnuje tři prvky. Jde jednak o povinnost smluvních stran zabezpečit zainteresovaným stranám právní prostředky k zabránění používání daného zeměpisného označení pro vína, které nepocházejí z místa uvedeného v příslušném zeměpisném označení,

⁶¹ *Zatevliak, E.*, Dohoda TRIPS a ochrana zeměpisných označení – 2. část Ustanovenia sekcie 3 Dohody TRIPS in Duševné vlastníctvo, č. 3/2003, str. 17

anebo pro lihoviny nepocházející z místa uvedeného v příslušném zeměpisném označení, i v případech, kdy se skutečný původ výrobku uvede, nebo se použije zeměpisné označení v překladu anebo je provázeno výrazy jako „druh“, „typ“, „styl“, „kopie“ a podobně. Dále jde o zakotvenou povinnost členských států zamítnout nebo zrušit zápis ochranné známky pro vína, která sestává ze zeměpisného označení identifikujícího vína, nebo pro lihoviny, která sestává ze zeměpisného označení identifikujícího lihoviny, a to z moci úřední, pokud to právní předpisy člena připouštějí, anebo na návrh zainteresované strany ve vztahu k takovým vínům nebo k lihovinám, které nemají tento původ, a to bez ohledu na to, zda daná ochranná známka klame veřejnost o skutečném původu výrobku či nikoliv.⁶² Součástí tohoto úseku smluvní úpravy je i výzva členům v zájmu ulehčení ochrany zeměpisných označení vín uskutečnit jednání týkající se vytvoření mnohostranného systému oznamování a registrace zeměpisných označení vín způsobilých chránit ty členy, kteří se podílejí na systému.

Tato ustanovení zabezpečují zeměpisným označením vín a lihovin silnější ochranu než ta, která je v čl. 22 definována pro všechny výrobky. Kromě toho je Dohodou poskytnuta vínu ještě další dodatečná ochrana, zahrnující dva prvky:

1. v případě homonymních označení, tj. slovům svou zvukovou podobou shodných s jiným slovem, majícím však úplně odlišný význam, potřebu poskytnout ochranu každému zeměpisnému označení vín;
2. vytvoření mnohostranného systému oznamování a registrace zeměpisných označení vín způsobilého chránit ty členy, kteří se podílejí na systému.

Ohledně homonymních označení Dohoda TRIPS neuvádí specifická ustanovení, která by řešila tento problém, stanovuje pouze, že ochrana bude poskytnuta každému označení, přičemž každý člen ustanoví praktické podmínky, na základě kterých budou příslušná stejně znějící označení navzájem odlišena od

⁶² *Žatecký, E.*, Dohoda TRIPS a ochrana zeměpisných označení - 2. část' Ustanovenia sekcie 3 Dohody TRIPS o Duševné vlastníctvo, č. 3/2003, str. 17

jiných, a zohlední potřebu, aby bylo zabezpečeno spravedlivé zacházení se zainteresovanými výrobci a aby spotřebitelé nebyli uvedeni v omyl.⁶³

Závěrem je nutno vedle mnoha kladů přijetí této mnohostranné úmluvy (zejm. pokud jde o množství smluvních stran) poukázat i na její nevýhody:

1. v podstatě chrání v členských zemích WTO jen označení původu vín a lihovin a ne označení původu ostatních výrobků,
2. nechrání vůbec v členských zemích údaje o původu výrobků.⁶⁴

3.8 *Bilaterální mezinárodní smlouvy*

Vzhledem k mnoha nedostatkům ochrany označení původu a zeměpisných označení uvedených výše a k časově náročnému procesu jejich odstranění využívá množství států možnost uzavírat bilaterální mezistátní dohody či úmluvy na ochranu svých označení původu a zeměpisných označení. Sjednávání a uzavírání těchto smluv má zejména tyto výhody:

1. pružnost a možnost přihlednutí ke všem zvláštnostem a současně všem specifickým okolnostem a potřebám smluvních států,
2. možnost uzavření dohody či úmluvy o vzájemných právech a povinnostech, jejichž přílohou a nedílnou součástí je seznam mezi smluvními státy dohodnutých konkrétních chráněných označení původu a zeměpisných označení,
3. dohoda nebo úmluva se ratifikací stává součástí právního řádu každé smluvní země, má tedy sílu zákona,
4. změna, doplnění či redukce smluvních označení původu a zeměpisných označení se provádějí dohodou smluvních stran, nikoliv složitou procedurou, jak tomu bývá u multilaterálních úmluv či dohod,

⁶³ Žateckíak, E., Dohoda TRIPS a ochrana zeměpisných označení – 2. časť Ustanovenia sekcie 3 Dohody TRIPS in Duševné vlastníctvo, č. 3/2003, str. 17

⁶⁴ Vypariva, S., Priemyselno-právna politika štátu v oblasti označení pôvodu a zeměpisných označení in Duševné vlastníctvo, č. 3/2002, str. 45

5. výhodu při rozhodování o případných neoprávněných zásazích do práv. Pokud je výrobek z jiné země než ze země původu, tato skutečnost stačí k rozhodnutí o neoprávněném zásahu do označení původu či zeměpisného označení uvedeného v bilaterální mezistátní smlouvě,
6. neuvádějí se v nich žádné údaje o oprávněných uživateli daného označení původu nebo zeměpisného označení, ani se v nich nijak nevymezuje oblast či místo, na které se tyto označení vztahují a ponechává se to na vnitrostátní právní úpravě každé smluvní strany,
7. smluvní státy se zavazují v seznamu uvedená označení původu a zeměpisná označení chránit na svých územích,
8. možnost společnou smluvní vůlí oživit či revitalizovat i taková označení původu či zeměpisná označení, která zdruhověla. Význam takového oživení se projevuje jako důležitý precedent a argument i mimo území smluvních států, protože taková dohoda má širokou publicitu,
9. možnost dohodnout ustanovení o ochraně tvaru slov zaměnitelných se zněním nebo tvarem písma příslušného označení původu či zeměpisného označení a o ochraně jejich překladů nejenom do jazyka nebo jazyků smluvní země, ale i do všech myslitelných jazyků,
10. tyto dohody se nezakládají na registračním principu a s tím spojeným řízením o přihláškách jednotlivých označení původu či zeměpisných označení,
11. tyto dohody mívají někdy širší rozsah, např. o názvy států, správních celků, o historické názvy jednotlivých částí země, o názvy a vyobrazení známých měst, pomníků, hor, řek apod.,
12. tyto dohody brání zdruhovění označení původu a zeměpisných označení, protože to svou povahou přímo vylučují bez toho, že by se to muselo v nich výslovně uvést apod.⁶⁵

Bývalá ČSSR uzavřela tři bilaterální mezistátní smlouvy o vzájemné ochraně označení původu, údajů o původu a jiných zeměpisných označení, a to se Švýcarskem v roce 1973, s Rakouskem v roce 1976 a s Portugalskem v roce

⁶⁵ *Vybraná, S.*, Priemyselno-právna politika štátu v oblasti označení pôvodu a zeměpisných označení *in* Duševné vlastníctvo, č. 3/2002, str. 46 - 47

1986. Dohoda byla uzavřena i se Španělskem, dne 2. února 1988, nebyla však dodnes ratifikována. Tyto smlouvy jsou platné i pro Českou republiku jakožto právního nástupce republiky Československé.

Ač se jednotlivé smlouvy navzájem co do své struktury a formulací práv a povinností liší, vyznačují se zároveň množstvím společných rysů. Předmětem ochrany všech těchto smluv jsou označení původu vymezená, přesněji řečeno vypočtená, stranami v dané smlouvě a jejích přílohách, nebo v protokolech či navazujících dohodách k ní, jakož i jména států – smluvních stran včetně historických názvů jednotlivých zemí, příp. spolkových zemí či kantonů. Tyto se vyhrazují k používání pouze pro výrobky nebo zboží pocházející z území dané smluvní strany. Ochranu podle všech třech smluv požívají i jména nebo vyobrazení objektů charakteristických pro danou smluvní stranu, jako jsou různá místa, památníky, hory, budovy apod.

Všechny smlouvy směřují k ochraně jednak výrobků druhé smluvní strany před nebezpečím nekalé soutěže, kterému by mohly být vystaveny na území druhého státu, jednak veřejnosti před klamavými a zavádějícími údaji o původu zboží, především ale k ochraně vyjmenovaných označení, neboť právě ta často musí čelit ze strany ostatních soutěžitelů nekalosoutěžním snahám, směřujícím zejména k těžení z jejich pečlivě a dlouhodobě budované dobré pověsti. Smluvní strany mají potlačovat všemi dostupnými prostředky správními i soudními, nevylučujíc přitom ani zabavení zboží porušujícího ustanovení jednotlivých dohod, jak používání těchto označení v obchodním styku v rozporu se stanovenými pravidly, tak i používání jakýchkoliv jiných označení přímo či nepřímo obsahujících klamavé a zavádějící údaje o původu, druhu, povaze a jiných podstatných vlastnostech výrobku.

Smlouvy shodně vylučují používání chráněných označení ve spojení s delokalizačními doložkami nebo s uvedením skutečného původu zboží, již jejich povahou (ale i výslovně) je pak vyloučeno i zdruhování těchto názvů.

Ve všech uvedených mezinárodních konvencích nalezneme i výjimky ze stanovených zásad, zejména ve prospěch míst nebo osob, kterých názvy, resp. jména, se shodují s některým s chráněných označení, jakož i v některých dalších

případech (např. pro označení po právu užívaná před nabytím účinnosti dané smlouvy). Na závěr je podstatné se zmínit i o ustanovení, které nalezneme v závěru každé z uvedených smluv. Jde o článek, podle něhož není žádnou smlouvou vyloučena širší ochrana, která v jednom smluvním státě platí nebo se v budoucnu poskytne podle vnitrostátních právních předpisů nebo mezinárodních konvencí.

3.9 Shrnutí problematiky mezinárodní ochrany označení původu

Mezi jednotlivými státy dnes probíhá rozsáhlá výměna výrobků, proto není možno se spokojit pouze s ochranou jejich označení původu v mateřské zemi. Tuto ochranu je potřebné zajistit i na územích ostatních států, především těch, kam jsou výrobky dodávány na trh a kde tedy reálně hrozí nebezpečí jejich zneužívání ze strany konkurence. V úvahu tedy přichází zejména ochrana mezinárodní.

Současný stav mezinárodní ochrany označení původu nelze nazvat vyhovujícím, neboť Lisabonskou dohodu, jež jako jediná zakotvuje mezinárodní zápis označení původu, zatím přijal pouze malý okruh států a Dohoda TRIPS zase neposkytuje žádoucí úroveň ochrany všem kategoriím výrobků, když se omezuje v podstatě jen na vína a lihoviny. Jistou cestu lze vidět v přijímání bilaterálních smluv, jež by zajistily ochranu výrobků pocházejících z určitého státu alespoň na území několika států, kam směřuje největší část exportovaných výrobků. I když jde o velmi efektivní východisko z alespoň části problému, neboť umožňuje najít a přijmout řešení adekvátní konkrétnímu vztahu mezi státy a jejich subjekty a současně toto řešení uplatnit v praxi (zejm. v rozhodovací činnosti soudů, jež danou mezinárodní smlouvu jako přímo použitelný pramen práva mohou v daném sporu aplikovat), nelze pominout jeho dílčí charakter.

Vzhledem k uvedenému se ve světě projevuje tendence k přijetí nové mezinárodní smlouvy, která by odstranila všechny nedostatky, zároveň však zacho-

vala instituty, jež se v praxi osvědčily.⁶⁶ Takový postup nelze než doporučit, půjde však nevyhnutně opět o proces dlouhodobý, plný protichůdných argumentů různých států a skupin států sledujících diametrálně odlišné zájmy a cíle.

⁶⁶ *Vypariva, S.*, Priemyselnoprávna politika štátu v oblasti označení pôvodu a zemepisných označení *in* Duševné vlastníctvo, č. 3/2002, str. 46

4 Ochrana označení původu a zeměpisných označení v českém právním řádu

4.1 Vývoj unitrostátní právní úpravy problematiky označení původu výrobků

Česká republika i její právní předchůdce nejenže byli od začátku účastníky na systému mezinárodní ochrany označení původu zboží, ale poměrně brzy upravili i svůj národní systém veřejnoprávní ochrany označování původu. První systematická úprava ochrany označení původu výrobků po vzniku Československa byla obsažena v zákoně č. 5/1924 Sb. z. a n. o označování původu zboží. Jeho účelem bylo zabránit nesprávnému označování původu zboží, v úvodních ustanoveních proto vymezoval, co se rozumí nesprávným označením původu a v následných zakotvil trestněprávní, jakož i soukromoprávní odpovědnost osob, které zboží takovým nesprávným označením původu opatřují. K další úpravě došlo přijetím zákona č. 111/1927 Sb. z. a n. o ochraně proti nekalé soutěži, který přinesl novou, osobitou úpravu ochrany označení původu v ust. § 4 až 9, přičemž uvedený zákon č. 5/1924 Sb. z. a n. zrušil.⁶⁷ Tento předpis přikazoval všem soutěžitelům, aby se zdrželi jakýchkoliv zásahů v hospodářském styku, schopných v rozporu s dobrými mravy soutěže objektivně poškodit soutěžitele jako oprávněného uživatele označení původu. Nebyl zde ovšem vymezen pojem označení původu ani zvláštní právo, jehož předmětem by označení původu bylo.⁶⁸

V 70. letech minulého století došlo k přijetí nové právní úpravy zákonem č. 159/1973 Sb., o ochraně označení původu výrobků a vyhláškou Úřadu pro vynálezy a objevy č. 160/1973 Sb., o řízení ve věcech označení původu výrobků vydanou k jeho provedení. Tento systém byl doplněn svazkem dvoustranných mezinárodních smluv se Švýcarskou konfederací, Rakouskou republikou a Por-

⁶⁷ Vojčík, P., Právo průmyselného vlastnictví, Bratislava: IURA EDITION, 1998, str. 228

⁶⁸ Sloužková, Z., Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 171

tugalskou republikou. Právní úprava označení původu založená uvedenými právními předpisy přetrvala v prakticky nezměněné podobě až do 1. dubna 2002, kdy nabyl účinnosti platný zákon č. 452/2001 Sb. o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele.

K přijetí tohoto zákona vedlo hned několik důvodů: prvním z nich byla nutnost odstranit zákonná ustanovení původního předpisu, jež byla poplatná době jeho přijetí. Předchozí právní úprava totiž vycházela z tehdejších společenských poměrů založených zejména na direktivním řízení ekonomiky a průmyslověprávní politiky a na administrativních zásadách státu do právního postavení soutěžitelů v hospodářské soutěži.⁶⁹ Jiná ustanovení uvedených předpisů zase počítala s dnes již neexistující strukturou státní správy, nebo používala právní pojmy neodpovídající těm, které v současnosti používají související právní předpisy; prováděcí vyhláška např. zmiňuje čs. právnickou osobu, resp. organizaci, atd. Dalším důvodem k přijetí nového zákona byla nutnost sblížení národní právní úpravy České republiky s právem Evropských společenství, zejména již zmíněným nařízením Rady (EHS) č. 2081/92 o ochraně zeměpisných označení a označení původu. V neposlední řadě bylo nutno reagovat i na vývoj v oblasti mezinárodního práva – konkrétně závazky pro Českou republiku vyplývající z Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS) přijaté v roce 1994.⁷⁰

Na závěr je nutno uvést ještě dva speciální právní předpisy upravující alespoň některé aspekty zákonné ochrany určitých označení původu. Jde o zákon č. 97/1996 Sb., o ochraně chmele, ve znění pozdějších předpisů, nahradivší dřívější zákon č. 39/1957 Sb., o chmelařských výrobních oblastech, chmelařských polohách, povinném známkování chmele a o evidenci chmelnic, a vládní nařízení č. 54/1936 Sb., o okrskovém pojmenování „Třeboňský kapr“. Tyto předpisy neobsahují komplexní úpravu ochrany daného označení původu, jsou však významné zejména z hlediska vymezení určitých pojmů (např. označení „Třeboňský kapr“) a lokalit výčtem rybníků (např. chráněného okrsku „Třeboňských

⁶⁹ *Vypariva, S.*, Průmyselnoprávní politika státu v oblasti označení původu a zeměpisných označení *in* Duševné vlastnictví, č. 3/2002, str. 44 - 45

⁷⁰ *Slouáková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 171 - 172

kaprů“) nebo chmelařských oblastí a chmelařských poloh podle katastrálních území.⁷¹

4.2 Zákon o ochraně označení původu

Zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona na ochranu spotřebitele společně s vyhláškou Ministerstva zemědělství č. 243/2002 Sb., kterou se tento zákon provádí, tvoří v současné době základ právní ochrany označení původu a zeměpisných označení v České republice. Vedle tohoto právního předpisu jsou na území ČR bezprostředně účinné i četné předpisy komunitárního práva, v této oblasti jde zejména o nařízení Rady (ES) č. 510/2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin. Česká právní úprava ochrany označení původu a zeměpisných označení je však samostatnou právní úpravou, jak již z názvu nařízení vyplývá, komunitární úprava se týká pouze ochrany označení původu a zeměpisných označení některých zemědělských výrobků a potravin, kdežto česká úprava umožňuje, při splnění zákonem stanovených podmínek, poskytnout ochranu označení původu nebo zeměpisnému označení jakýchkoliv produktů.⁷²

Předmětem ochrany podle výše citovaného zákona jsou zeměpisná označení a označení původu výrobků (k vymezení těchto institutů srov. kap. 1.7).

4.2.1 Řízení před Úřadem průmyslového vlastnictví

K řízení o zápisu označení do rejstříku je v České republice příslušný Úřad průmyslového vlastnictví. O zápis označení původu či zeměpisného ozna-

⁷¹ Sloučková, Z., Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 173

⁷² Sloučková, Z., Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 174

čení (dále pro zjednodušení také jako „označení původu“) může požádat sdružení výrobců nebo zpracovatelů (dále jen „sdružení“), popř. jednotlivá fyzická či právnická osoba. Sdružení je tvořeno osobami, které ve vymezeném území vyrábějí, zpracovávají nebo připravují zboží, které má být opatřeno označením původu, o jehož zápis se žádá. Může se jednat o zájmové sdružení právnických osob či jakékoliv jiné sdružení, není vyloučen ani útvar bez právní subjektivity vzniklý na základě smlouvy o sdružení podle ust. § 829 a násl. občanského zákoníku. V tomto případě musí být k řízení před Úřadem zmocněn jeden z účastníků sdružení. Jednotlivá fyzická nebo právnická osoba může požádat o zápis pouze tehdy, pokud v době podání žádosti je ve vymezeném území jedinou osobou, která vyrábí, zpracovává nebo připravuje dané zboží. Fyzické osoby s trvalým pobytem a právnické osoby se sídlem mimo území ČR musí být v řízení před Úřadem obligatorně zastoupeny advokátem nebo patentovým zástupcem.

Podání žádosti je jednostranným právním úkonem, kterým je zahájeno řízení o žádosti o zápis označení původu. Toto řízení je založeno na průzkumovém principu, obdobně jako je tomu u ochranných známek. Úřad zde zjišťuje, zda označení původu uvedené v žádosti splňuje zákonné podmínky pro zápis do rejstříku a zda žádost má zákonem stanovené náležitosti. Spolu se žádostí je přihlašovatel povinen doložit výpis z evidence vedené příslušným správním úřadem, který osvědčuje, že provozovna žadatele, kde se vyrábí, zpracovává nebo připravuje příslušné zboží, se nachází na vymezeném území nebo že žadatel vyrábí či zpracovává zboží, jehož vlastnosti a kvalitativní znaky jsou uvedeny v žádosti, příp. oba takové výpisy. U žadatelů s místem trvalého pobytu nebo sídlem mimo území ČR může být tento doklad nahrazen osvědčením o ochraně označení původu podle práva platného ve státě, odkud zboží pochází. Pokud přihlašovatel žádá o zápis označení původu pro zemědělské výrobky nebo potraviny určené pro lidskou výživu a zemědělské výrobky neurčené pro lidskou výživu (jejich seznam obsahuje prováděcí vyhláška č. 243/2002 Sb.), spolu s žádostí musí předložit též specifikaci. Tato stanoví charakteristické vlastnosti zemědělského výrobku či potraviny a vymezuje zvláštnosti zeměpisného pro-

středí. Účelem specifikace je v podstatě stanovení standardu, který musí splňovat všechny zemědělské výrobky nebo potraviny opatřované označením původu nebo zeměpisným označením. Pro ty, které specifikaci nevyhovují, se chráněná označení používat nesmí.⁷³

Nemá-li žádost předepsané náležitosti a nejsou-li její nedostatky žadatelem ve lhůtě stanovené Úřadem odstraněny, Úřad řízení zastaví. Zjistí-li Úřad, že označení uvedené v žádosti vůbec nemůže být zapsáno jako označení původu, ať již proto, že nesplňuje zákonem stanovené podmínky zápisu nebo že je vyloučeno ze zápisu, žádost zamítne. Má-li žádost předepsané náležitosti a vyhovuje-li označení původu uvedené v žádosti zákonem stanoveným podmínkám, Úřad jej zapíše do rejstříku.

Pokud jde o opravné řízení, zákon o ochraně označení původu neobsahuje výslovnou úpravu týkající se přezkoumávání rozhodnutí Úřadu, uplatní se tu proto subsidiárně úprava správního řádu týkající se rozkladu. Proti rozhodnutí Úřadu v prvním stupni řízení tedy lze podat rozklad ve lhůtě 15 dnů ode dne oznámení rozhodnutí. O rozkladu rozhoduje předseda Úřadu na návrh jím ustanovené komise. Rozklad, jež je řádným opravným prostředkem, má odkladný účinek, až do rozhodnutí o rozkladu je tedy odložena právní moc i vykonatelnost rozhodnutí prvního stupně. Pravomocná rozhodnutí Úřadu jsou jakožto rozhodnutí vydaná ve správním řízení přezkoumatelná ve správním soudnictví.⁷⁴

4.2.2 Vznik ochrany

Ochrana označení původu nebo zeměpisného označení vzniká dnem zápisu do rejstříku. O zápisu do rejstříku vydá jednak Úřad žadateli osvědčení, jež je úředním dokladem prokazujícím oprávnění žadatele užívat zapsané označení původu, jednak je o něm povinen informovat ve Věstníku.

⁷³ *Sloučková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 179

⁷⁴ *Sloučková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 180

Do rejstříku se obligatorně zapisují údaje uvedené v ust. § 15 odst. 2 zákona. Patří sem např. znění označení původu nebo zeměpisného označení, datum podání žádosti o zápis, údaje týkající se žadatele, popř. jeho zástupce (název, popř. obchodní firma a sídlo nebo jméno, příjmení a místo trvalého bydliště) apod. Týká-li se označení původu nebo zeměpisné označení zemědělského výrobku nebo potraviny, zapisuje se do rejstříku příslušná specifikace i její případné změny. Fakultativně lze do rejstříku zapsat i jiné údaje, které jsou důležité pro označení původu nebo zeměpisné označení.

Jak z dikce zákona plyne, zápis dalších subjektů splňujících zákonné podmínky pro zápis označení původu nebo zeměpisného označení do rejstříku není možný. Je-li proto do rejstříku zapsána fyzická nebo právnická osoba, protože v době podání žádosti byla jediným výrobcem nebo zpracovatelem daného zboží ve vymezeném území a později začnou toto zboží vyrábět, zpracovávat nebo připravovat další osoby splňující podmínky stanovené zákonem, jsou tyto osoby oprávněny užívat příslušné chráněné označení bez dalšího. Své oprávnění mohou prokázat výpisem z rejstříku a v případě, kdy je chráněným označením původu opatřován zemědělský výrobek nebo potravina, i závazným nálezem, posudkem nebo osvědčením vydaným kontrolním orgánem. Úřadu a kontrolnímu orgánu zákon ukládá povinnost tyto dokumenty na žádost vydat. Pokud je v rejstříku zapsáno sdružení a následně splní zákonné podmínky další výrobci nebo zpracovatelé, mají tyto osoby právo na přijetí za členy sdružení za předpokladu, že splňují podmínky členství ve sdružení. Tyto však nesmí být diskriminační povahy a nesmí odporovat právně závazným pravidlům hospodářské soutěže. Členové sdružení své oprávnění prokáží výpisem z rejstříku a osvědčením o členství, které je sdružení povinno vydat svým členům, pokud o to požádají. Nevyužije-li další výrobce nebo zpracovatel možnosti stát se členem sdružení, nic to nemění na jeho oprávnění užívat příslušné označení původu nebo zeměpisné označení. V takovém případě bude své oprávnění prokazovat výpisem z rejstříku a závazným nálezem, posudkem nebo osvědčením vydaným kontrol-

ním orgánem, je-li chráněným označením původu opatřován zemědělský výrobek nebo potravinu.⁷⁵

Zákon o ochraně označení původu upravuje pravomoc kontrolních orgánů příslušných ke kontrole specifikace. Jsou jimi Státní zemědělská a potravinářská inspekce nebo Státní veterinární správa. Účelem této úpravy je zajistit, aby zemědělské výrobky a potraviny opatřené zapsaným označením vyhovovaly specifikaci. Při zjištění nedostatků je příslušný kontrolní orgán oprávněn požadovat jejich odstranění, navrhopvat a ukládat opatření k nápravě a kontrolovat jejich plnění. Dále je mu svěřeno vydávání závazných nálezů, posudků nebo osvědčení, významných pro zápis označení do rejstříku, jeho zrušení či změnu specifikace.⁷⁶

Jak vyplývá již ze samotné povahy institutů označení původu a zeměpisných označení, doba trvání jejich ochrany není časově omezena a trvá až do případného zrušení zápisu Úřadem.

4.2.3 Zánik ochrany

Ochrana označení původu zaniká zrušením jeho zápisu. Řízení o zrušení zápisu označení původu může Úřad zahájit na základě podnětu kontrolního orgánu, jakékoliv dotčené osoby nebo ex officio, a to jen z těchto taxativně stanovených důvodů:

1. označení původu bylo zapsáno do rejstříku, ačkoliv od počátku nesplňovalo podmínky stanovené pro tento zápis zákonem; v tomto případě se zápis zrušuje s účinky ex tunc, hledí se na něj jako kdyby nikdy nebylo zapsáno;
2. dodatečně odpadly podmínky stanovené pro zápis označení původu;

⁷⁵ Sloužková, Z., Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 182

⁷⁶ Sloužková, Z., Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 182

3. označení původu bylo zapsáno pro zemědělský výrobek nebo potravinu nesplňující podle nálezu kontrolního orgánu požadavky stanovené specifikací, přičemž tyto nebyly splněny ani v dodatečně stanovené lhůtě.

V posledních dvou případech se zápis označení původu zrušuje ex nunc a to ke dni, který je Úřadem uveden v rozhodnutí o zrušení zápisu označení původu. Zrušení označení původu, ať již z jakéhokoliv důvodu, Úřad zapíše do rejstříku a oznámí ve Věstníku.⁷⁷

4.2.4 Práva ze zapsaného označení původu a zeměpisného označení

Narozdíl od ostatních práv k předmětům průmyslového vlastnictví práva ze zapsaného označení nemají povahu výlučných práv. Nepřísluší jen osobě, která podala u Úřadu žádost o zápis, nýbrž každému výrobcí a zpracovateli zboží s odpovídající kvalitou a vlastnostmi, který působí ve vymezeném území a příp. dodržuje specifikaci u zemědělských výrobků a potravin, bez ohledu na to, zda je zapsán do rejstříku či nikoliv.

Práva ze zapsaného označení původu nebo zeměpisného označení zahrnují především právo užívat zapsané označení, zejména je umísťovat na zboží, jehož se chráněné označení týká. Tomu odpovídá povinnost všech ostatních osob, nesplňujících podmínky pro užívání zapsaného označení původu nebo zeměpisného označení, nezasahovat do těchto práv. Konkrétně jsou zapsaná označení chráněna proti:

1. jakémukoliv přímému či nepřímému obchodnímu užití na zboží, na které se zápis nevztahuje, za předpokladu, že jde o zboží srovnatelné nebo pokud užívání tohoto označení těží z dobré pověsti chráněného označení;
2. zneužívání, napodobování nebo připomínání, a to i když je skutečný původ zboží uveden, nebo je chráněné označení užíváno v překladu nebo je k němu připojena delokalizační doložka;

⁷⁷ Sloušková, Z., Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 183

3. jakémukoliv jinému lživému nebo klamavému údaji o zeměpisném původu, povaze nebo základních vlastnostech zboží uvedených na obalech, reklamních materiálech nebo dokumentech týkajících se příslušného zboží, který může vyvolat nepravdivý dojem o původu zboží;
4. jakémukoliv jinému jednání, které by mohlo vést ke klamným domněnkám o skutečném původu zboží.

Zapsané označení původu nebo zeměpisné označení se nemůže stát označením druhu výrobků. Obsahuje-li chráněné označení i název druhu zboží, není samostatné užití tohoto druhového názvu na příslušném zboží považováno za porušení práv k zapsanému označení původu nebo zeměpisnému označení.

Z povahy práv ze zapsaného označení původu je zřejmé, že nepřipadá v úvahu převod ani přechod zapsaného označení ani poskytnutí licence na něj. Rovněž je vyloučeno jako předmět zástavního práva. Nebyla-li by totiž pohledávka zástavního věřitele řádně a včas splněna, nebylo by možné jej uspokojit z výtěžku zpeněžení zástavy. Vzhledem k tomu, že osoba nesplňující zákonné podmínky příslušné označení původu užívat nemůže a naopak osoba tyto podmínky splňující jej může užívat bez dalšího, nelze si dost dobře představit situaci, za které by mohlo dojít ke zpeněžení těchto předmětů průmyslového vlastnictví. Zástavní právo by tak nemohlo plnit svou zajišťovací ani realizační funkci.⁷⁸

Práva ze zapsaného označení původu nebo zeměpisného označení jsou chráněna soukromoprávními i veřejnoprávními prostředky ochrany. Soukromoprávními prostředky jsou žaloby, zejména žaloba určovací, zdržovací, odstraňovací, na náhradu škody a na přiměřené zadostiučinění, jež korespondují s právy, která vyplývají z porušení práv ze zapsaného označení upravenými v zákoně o ochraně označení původu. Nemalý význam mají i předběžná opatření, která může soud na návrh účastníka nařídit i před zahájením řízení. Vzhledem k tomu, že jednou z hlavních zásad soukromého práva je zásada dispozitivní, je jen na oprávněném, zda přistoupí k uplatnění některého z prostředků ochrany svých práv či nikoliv. Veřejnoprávní prostředky ochrany práv ze zapsaného označení

⁷⁸ *Sloužková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 184 – 185

jsou upraveny v trestním zákoně, v zákoně o přestupcích, v zákoně o ochraně spotřebitele atd.

4.2.5 Prostředky ochrany práv ze zapsaného označení původu a zeměpisného označení v zákoně o ochraně označení původu

Zákon o ochraně označení původu upravuje okruh práv, která vyplývají z porušení práv ze zapsaného označení. Jsou jak povahy majetkové, tak nemajetkové a lze je rozdělit na práva, která může vymáhat pouze osoba, popř. osoby, kterým svědčí práva ze zapsaného označení, a na práva, která může uplatnit kdokoliv.

První skupinou práv jsou:

1. právo na informace o původu zboží, na němž je umístěno zapsané označení původu nebo zeměpisné označení, a to vůči každému, kdo uvádí nebo hodlá uvést na trh srovnatelné zboží za účelem zjištění totožnosti vlastníka zboží a třetích osob zapojených do jeho výroby a distribuce, aby vůči nim mohlo být v souladu se zákonem následně postupováno. Toto právo musí být v konkrétním případě přiznáno soudem;
2. právo požadovat zničení zboží, jehož uvedením na trh došlo nebo by mohlo dojít k porušení či ohrožení práv k označení původu nebo k zeměpisnému označení. Rovněž toto právo musí být přiznáno soudem, který zničení nenařídí, pokud jsou současně splněny tři podmínky: zboží není ve vlastnictví osoby, vůči níž návrh směřuje, porušení či ohrožení práv k označení původu nebo k zeměpisnému označení může být odstraněno jinak a zničení zboží by bylo nepřiměřené tomuto porušení či ohrožení;
3. právo požadovat vydání bezdůvodného obohacení.

Naopak každý se může u soudu domáhat:

1. aby bylo zakázáno užívání zapsaného označení původu nebo zeměpisného označení pro srovnatelné zboží nesplňující zákonné podmínky;

2. aby zboží značené způsobem porušujícím či ohrožujícím práva k zapsanému označení bylo staženo z trhu;
3. náhrady škody;
4. přiměřeného zadostiučinění, a to i v penězích.

De lege ferenda by mělo dojít k přesunu podstatné části této úpravy do samostatného zákona o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví, čímž by byla do našeho právního řádu transponována směrnice Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 48/2004 o vymáhání práv z duševního vlastnictví.⁷⁹

4.2.6 Prostředky ochrany zapsaného označení upravené jinými právními předpisy

K ochraně práv ze zapsaného označení lze využít i právní prostředky upraveny v dalších zákonech, z nichž mezi nejvýznamnější nepochybně patří obchodní zákoník, občanský soudní řád, z veřejnoprávních instrumentů pak zákon na ochranu spotřebitele či trestní zákon.

Pokud jde o občanský soudní řád, využitelnými prostředky budou zejména podání žaloby o určení, návrhu na předběžné opatření a návrhu na zajištění důkazu. Ochrana poskytována zapsaným označením obchodním zákoníkem v rámci práva proti nekalé soutěži stojí vedle ochrany poskytované zákonem o ochraně označení původu, neoprávněné užití zapsaného označení je totiž zpravidla i nedovoleným soutěžním jednáním. Kdo byl takovým jednáním na svých právech dotčen, může se u soudu domáhat zdržení se závadného jednání a odstranění závadného stavu, náhrady škody, příp. vydání bezdůvodného obohacení a přiměřeného zadostiučinění, které může být poskytnuto i v penězích.

Zajímavá je i trestněprávní ochrana označení původu, tedy ust. § 150 odst. 2 písm. b) trestního zákona. Podle tohoto ustanovení je trestné úmyslné jednání spočívající v neoprávněném použití označení původu nebo označení snadno s ním zaměnitelného, kterým se sleduje dosažení hospodářského prospě-

⁷⁹ *Sloušková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 187 – 188

chu. Zákon výslovně postihuje pouze zásah do práva k označení původu, vystává zde tedy otázka, zda se uvedené ustanovení bude analogicky vztahovat i na zeměpisná označení. Jelikož by to však znamenalo rozšíření podmínek trestní odpovědnosti pachatele, tedy by šlo o nepřípustnou analogii in malam partem, lze mít za to, že se trestněprávní ochrana na zeměpisná označení nevztahuje, a tyto mohou být v případech intenzivnějších zásahů postiženy pouze tehdy, pokud by byly naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu jiného, zejm. nekalé soutěže.

4.3 Zhodnocení současného stavu právní úpravy a připravované změny

Zákon na ochranu označení původu ve svém aktuálním znění vychází z nařízení Rady (EHS) č. 2081/92, o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin, a v době svého přijetí odpovídal požadavkům jím stanoveným. Dnem 20. března 2006 však došlo k nahrazení tohoto nařízení nařízením Rady (ES) č. 510/2006, o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin. Nově přijatý předpis stanoví hmotněprávní podmínky poskytování ochrany formou zápisu a kritéria již zapsaných označení původu a zeměpisných označení, jakož i jejich zrušení, pokud jde o procesní podmínky, ponechává úpravu vnitrostátního postupu na jednotlivých členských státech (k ochraně poskytované označením původu a zeměpisným označením tímto nařízením srov. kapitola 5).

Za účelem adaptace uvedeného nařízení a splnění jím stanovené povinnosti přijmout právní a správní předpisy nezbytné pro vedení vnitrostátního řízení o žádosti o zápis označení původu a zeměpisného označení do rejstříku vedeného Komisí je v současné době připravována novelizace zákona o ochraně označení původu. Uvažované změny by měly přesně vymezit pravomoci příslušných orgánů, upravit jednání v řízení před nimi a stanovit práva a povinnosti účastníků těchto řízení. Předmětem novelizace je i postup při podávání námitek

oprávněných fyzických a právnických osob proti komunitárnímu zápisu označení původu nebo zeměpisných označení zemědělských výrobků a potravin.⁸⁰

Připravovaná právní úprava by nově měla přesněji vymezit i předmět zákona o ochraně označení původu, když současné znění poněkud směšuje a důrazně neodlišuje řízení o zápisu označení do národního rejstříku a do rejstříku vedeného Komisí. Postup Úřadu průmyslového vlastnictví v řízení směřující k zápisu těchto označení do národního rejstříku je upraven vyčerpávajícím způsobem, jeho postupy a úkony v řízení o komunitárním zápisu jsou naopak do značné míry opomíjeny. Takový stav s ohledem na přehlednost zákona a požadavek právní jistoty občanů, resp. podnikatelů, jistě nelze akceptovat a snahu po jeho změně tedy nelze než vítat.

⁸⁰ Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, schválen usnesením vlády č. 388 ze dne 18. dubna 2007

5 Ochrana označení původu a zeměpisných označení v komunitárním právu

5.1 Vývoj komunitární úpravy označení původu a zeměpisných označení

Od 1. května 2004, tedy od data přistoupení České republiky k Evropským společenstvím, začala být v České republice bezprostředně aplikovatelná a použitelná i řada předpisů přijatých orgány Evropských společenství – komunitární právo. Jde o svébytný právní řád vytvořený Smlouvou o založení Evropského hospodářského společenství, který se stal nedílnou součástí právních řádů členských států a který jejich soudy musí aplikovat.

Specifická povaha zemědělských výrobků a potravin s rozpoznatelným zeměpisným původem si přitom vyžádala zvláštní ochranu těchto produktů právem ES. Nejdříve byla upravena obecnými pravidly, obsaženými ve směrnici Rady (EHS) č. 112/79 ze dne 18. prosince 1978 o sblížování právních předpisů členských států týkajících se označování potravin určených k prodeji konečnému spotřebiteli, jejich obchodní úpravy a související reklamy jich se týkající (tato byla 20. 3. 2000 nahrazena směrnicí Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 13/2000). Komunitární úprava této oblasti má přitom svůj základ ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství, konkrétně v hlavě II. – Zemědělství, čl. 32 až 38. Právě vzhledem k zvláštní povaze a významu, které zemědělské výrobky a potraviny, obzvláště ty s charakteristickými vlastnostmi a kvalitou, mají jak pro spotřebitele, tak i pro jednotlivé menší nebo větší výrobce, jakož i v konečném důsledku pro celý trh, však bylo později přijato nařízení, které obsahuje dodatečná zvláštní ustanovení pro zemědělské výrobky a potraviny ze stanovených zeměpisných oblastí - nařízení Rady (EHS) č. 2081/92 ze dne 14. července 1992 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin.

Uvedené nařízení zavedlo dobrovolný režim ochrany označení původu a zeměpisných označení na území celého Společenství prostřednictvím jejich re-

gistrace v rejstříku vedeném Evropskou komisí. Od roku 1993 bylo zaregistrováno více než 700 označení na více než 150 sýrů, 160 druhů masa a masových výrobků, 150 druhů čerstvého nebo zpracovaného ovoce a zeleniny a 80 druhů olivového oleje. Dobrovolný režim ochrany tedy našel ve Společenství, jakož i u spotřebitelské veřejnosti příznivou odezvu.

Na základě stížností, které byly podány Světové obchodní organizaci, orgán na urovnávání sporů schválil v dubnu 2005 zprávy speciálních skupin, ve kterých bylo konstatováno, že nařízení č. 2081/92 je v rozporu s některými ustanoveními Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví a Všeobecné dohody o clech a obchodu. Uvedený orgán při tomto konstatování vycházel z podmínek reciprocity a ekvivalentnosti uvedených v čl. 12 a následujících člancích nařízení č. 2081/92, vzhledem ke skutečnosti, že postupy podávání žádostí o registraci a námitek, které uplatňují v případech třetích zemí, si vyžadují účast (přezkoumání a postoupení) vlád třetích států, jakož i existenci předpisů ukládajících vládám třetích zemí povinnost účastnit se kontrol. Nařízení bylo proto nutné uvést do souladu s pravidly zakotvenými v mezinárodních dokumentech závazných i pro Evropské společenství, zároveň však i zpřehlednit jeho několikrát novelizovaný text a zefektivnit a zrychlit řízení o zápis do rejstříku⁸¹, jakož i přesněji a srozumitelněji rozdělit pravomoci v této oblasti mezi členské státy a Evropskou komisí (dále jen jako „EK“ nebo „Komise“), a vymezit klíčové informace, které musí být zveřejněny již před zápisem označení původu nebo zeměpisného označení do rejstříku.⁸² To vše bylo provedeno nařízením Rady (ES) č. 510/2006 ze dne 20. března 2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin, které předchází nařízení v plné míře nahradilo.

⁸¹ *Soudková, R.*, Nové nařízení Rady (ES) č. 510/2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin *in* Průmyslové vlastnictví č. 5 - 6/2006, str. 73 - 76

⁸² *Oravcová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobků a zeměpisných označení v Evropském společenství *in* Duševné vlastnictví č. 2/2006, str. 16

5.2 Zapsaná označení původu výrobků a zeměpisná označení a vstup do Evropské unie - nařízení Komise (ES) č. 918/2004

Pro ilustraci je na tomto místě vhodné se zmínit o úpravě problému ochrany označení původu a zeměpisných označení v souvislosti s přístupem České republiky k Evropské unii. Ochranu těchto institutů pro zemědělské výrobky a potraviny totiž v té době upravovalo v rámci EU nařízení Rady č. 2081/92, ochrana ostatních označení původu a zeměpisných označení byla ponechána národní legislativě. Státy přistupující k EU v předchozím období (Rakousko, Švédsko a Finsko) měly možnost využít zjednodušené přihlašovací procedury podle čl. 17 uvedeného nařízení. Uvedený článek však pozbyl platnosti a veškeré přihlášky ke komunitární ochraně označení původu a zeměpisných označení měly původně podstoupit proceduru danou tímto nařízením. Výjimku tvořily pouze tři označení pro piva z Českých Budějovic, kterým byla podle Přístupové smlouvy mezi Evropskou unií a Českou republikou z 16.4.2003 poskytnuta komunitární ochrana přímo.

Aby se zabránilo znevýhodnění přistupujících zemí, bylo Komisí přijato nařízení č. 918/2004, které se zabývalo otázkou dočasného zachování národní ochrany zemědělských výrobků nebo potravin spadajících do působnosti nařízení Rady č. 2081/92. Bylo jím stanoveno, že všechna označení původu nebo zeměpisná označení, která byla zapsána v národním rejstříku k 30. dubnu 2004, budou požívat národní ochrany až do okamžiku rozhodnutí Komise buď o zápisu takového označení nebo o jeho odmítnutí za předpokladu, že žádost o zápis do rejstříku chráněných označení původu a chráněných zeměpisných označení byla podána do 31. října 2004.

V případě, že dané označení bylo Komisí do rejstříku zapsáno, požívá ochrany ve všech státech Společenství. Pokud ovšem přihláška nebyla podána, popř. nebyla podána ve stanovené lhůtě, anebo zápis příslušného označení Komise odmítla, označení nejenže není poskytnuta ochrana na komunitární úrovni, ale současně zaniká i národní ochrana. Tento výklad, podaný Komisí a nezřídka co do své správnosti zpochybňovaný, se opírá o čl. 1 nařízení č. 918/2004, kte-

rý stanoví, že národní ochrana zeměpisných označení a označení původu ve smyslu nařízení Rady (EHS) č. 2081/92 existující v přistupujících členských státech ES k 30. dubnu 2004 může být těmito státy zachována do 31. října 2004, a pokud bude podána žádost o registraci, může být taková ochrana prodloužena do doby, než bude o této žádosti Komisí rozhodnuto.⁸³

5.3 Ochrana označení původu a zeměpisných označení zemědělských výrobků a potravin prostřednictvím nařízení Rady (ES) č. 510/2006

V porovnání s předchozí úpravou nařízením Rady (EHS) č. 2081/92 zůstala oblast působnosti nařízení beze změny a je omezena stejně jako u předchozího nařízení na určité zemědělské produkty a potraviny, u kterých existuje souvislost mezi vlastnostmi produktu a nebo potraviny a zeměpisným původem. Vymezené kategorie produktů určených pro lidskou spotřebu jsou uvedeny v příloze I Smlouvy o založení ES, kategorie potravin je vymezena v příloze I nového nařízení a kategorie zemědělských produktů v příloze II předmětného nařízení. Nejedná se o seznamy konečné, lze je tedy měnit a doplňovat. Nové nařízení se, shodně s předchozí úpravou, nevztahuje na vinařské produkty, destiláty, minerální vody a na zdruhovělé názvy nebo názvy rostlinných odrůd a živočišných druhů. Zachováno zůstává i rozlišení na dva typy označení, a to chráněná zeměpisná označení a chráněná označení původu.⁸⁴

Označením původu je, obdobně jako v zákoně o ochraně označení původu, název regionu, určitého místa nebo ve výjimečných případech země, který se používá k označení zemědělského produktu nebo potraviny, které pocházejí z tohoto regionu, místa nebo země, jejichž jakost nebo vlastnosti jsou dány převážně nebo výlučně zvláštním zeměpisným prostředím, zahrnujícím přírodní a lidské činitele a jejichž produkce, zpracování a příprava probíhá ve vymezené zeměpisné oblasti. Za označení původu se přitom považují i určitá zeměpisná

⁸³ *Sloužková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 176

⁸⁴ *Soudková, R.*, Nové nařízení Rady (ES) č. 510/2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin *in* Průmyslové vlastnictví č. 5 - 6/2006, str. 73 - 76

označení v případě, kdy suroviny pro dotyčné produkty pocházejí ze zeměpisné oblasti širší nebo jiné než je oblast zpracování, pokud je vymezena oblast produkce surovin, existují zvláštní podmínky produkce surovin a režim kontroly zajišťující jejich dodržování. Tato však musela být uznána za označení původu v zemi původu před 1. květnem 2004. Zeměpisným označením se podle nařízení rozumí název regionu, určitého místa nebo ve výjimečných případech země, který se používá k označení zemědělského produktu nebo potraviny pocházející z tohoto regionu, určitého místa nebo země a mající určitou jakost, pověst nebo jinou vlastnost, kterou lze tomuto zeměpisnému původu přičíst a jejichž produkce, zpracování nebo příprava probíhá ve vymezené oblasti.

Za označení původu nebo zeměpisná označení se rovněž považují tradiční zeměpisné nebo nezeměpisné názvy pro zemědělský produkt nebo potravinu, které splňují ostatní podmínky pro tato označení.

5.4 Řízení o zápisu nového označení původu nebo zeměpisného označení do rejstříku

Postup při zápisu nových označení původu a zeměpisných označení do rejstříku vedeného Komisí můžeme rozdělit na dvě etapy; první probíhá na národní úrovni a podílejí se na ní orgány členského státu, ve kterém se nachází příslušná zeměpisná oblast, druhá na úrovni Komise.

Podle nového nařízení je oprávněna o zápis do rejstříku požádat pouze skupina. Pod tímto pojmem se rozumí jakékoliv sdružení výrobců a/nebo zpracovatelů bez ohledu na jejich právní formu nebo složení, kteří pracují s tím samým zemědělským výrobkem nebo potravinou. Za skupinu může být považována i samostatná fyzická nebo právnická osoba, v žádosti však musí uvést důvody, proč žádá o zápis samostatně a proč nebylo vytvořeno sdružení nebo svaz, tedy skupina. V tomto bodu došlo k rozporu mezi menšími a většími zeměmi Evropské unie, když posléze jmenované s možností podání přihlášky samostatnou osobou vyslovily nesouhlas, čemuž se naopak bránily země menší rozlohy, pro-

tože by takto bylo nařízení ve vztahu k jejich ekonomice restriktivní - na menším území je totiž i méně možností.⁸⁵ Nakonec bylo vyhověno menším zemím, což je jistě správné, když si uvědomíme, že daný žadatel, i když jako jednotlivá fyzická či právnická osoba, nezískává ochranu pro sebe, nýbrž pro zemědělské výrobky a potraviny z určitého vymezeného území. Nejde tedy o ochranu výrobce nebo výrobců, jde o ochranu výrobků vázanou na určitý region, zemi či oblast, a jeden výrobce nemůže zabránit dalším producentům z dané lokality vyrábět a používat předmětné označení, a to ani když se nestanou členy sdružení nebo nevytvoří sdružení s původním přihlašovatelem. Členství v sdružení není podmínkou užívání chráněného označení, podmínkou je dodržování specifikace a splnění podmínky, že výroba, příprava a zpracování probíhají ve vymezeném území.

5.4.1 Žádost o zápis do rejstříku

Žádost o zápis zemědělského výrobku nebo potraviny s vazbou na určité vymezené území v ČR do rejstříku vedeného EK se podává u Úřadu průmyslového vlastnictví (dále též „ÚPV“ nebo „Úřad“). To je v souladu s čl. 5 odst. 4 nařízení, kde je zakotveno pravidlo, podle něhož se žádost zasílá členskému státu (resp. příslušnému správnímu úřadu daného státu), pokud se týká zeměpisné oblasti v tomto státě. Je přitom nutno zdůraznit, že ochrana těmito výrobkům může být poskytnuta právě jenom na komunitární úrovni, není možné jim tedy poskytnout pouze národní ochranu. Úřad pak jedná ve věci dané žádosti jako kdyby šlo o národní zápis, řízení však ukončí buď kladným rozhodnutím, které znamená postoupení žádosti Komisi, nebo zamítnutím žádosti. Pokud by se žádost o zápis do rejstříku týkala zeměpisné oblasti nacházející se v třetí zemi, musela by kromě dalších obligatorně uváděných údajů obsahovat i důkaz o tom,

⁸⁵ *Oravová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobků a zeměpisných označení v Evropském společenství *in* Duševné vlastnictví č. 2/2006, str. 12

že je daný název chráněn ve své zemi původu. Tyto žádosti se Komisi zasílají buď přímo nebo prostřednictvím příslušných orgánů dotyčné třetí země.

Žádost o zápis do rejstříku musí obsahovat název a adresu žádající skupiny, přičemž je potřebné doložit i založení sdružení, resp. důvody, proč fyzická nebo právnická osoba žádá o zápis samostatně a proč nebylo sdružení vytvořeno. Dále musí v souladu s článkem 5 nařízení obsahovat tzv. specifikaci a jednotný dokument zahrnující hlavní body obsažené ve specifikaci, název a popis produktu, stručné vymezení zeměpisné oblasti a popis souvislosti mezi produktem a zeměpisným prostředím nebo zeměpisným původem.⁸⁶

5.4.2 Podrobná specifikace výrobku

Nejdůležitější a zároveň nejsložitější částí celé žádosti je vypracování „specifikace výrobku“. Tato musí obsahovat název zemědělského výrobku nebo potraviny spolu s označením původu výrobku nebo zeměpisným označením. Pokud přihlašovatel žádá o ochranu celého názvu označení (včetně výrazů neoznačujících geografickou lokalitu), musí tuto skutečnost uvést v žádosti a zdůvodnit. V opačném případě je chráněn pouze zeměpisný název a typu výrobku se ochrana neposkytuje.

Specifikace musí dále obsahovat opis zemědělského výrobku nebo potraviny, případně včetně surovin, a základní fyzikální, chemické, mikrobiologické a organoleptické vlastnosti daného produktu, zjednodušeně řečeno tedy opis všech vlastností výrobku a použitých surovin (chut', vzhled, mikrobiologické vlastnosti apod.) a negativní vymezení vlastností, které výrobek mít nemůže. V případě surovin není potřeba jmenovitě uvádět konkrétní dodavatele, postačí uvést, jaký zeměpisný původ mají mít suroviny a pro které suroviny je zeměpisný původ požadován.

⁸⁶ *Ortuzová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobků a zeměpisných označení v Evropském společenství in Duševné vlastnictví č. 2/2006, str. 12

Dále musí specifikace obsahovat vymezení zeměpisné oblasti, která musí zahrnovat celé území, na kterém se produkt vyrábí, zpracovává anebo připravuje, ale i území, odkud pocházejí suroviny. V případě označení původu musí veškeré suroviny pocházet z vymezeného území a výroba, zpracování a příprava se musí na tomto území uskutečňovat. V případě zeměpisného označení některé suroviny nemusí pocházet z vymezeného území, mohou být dováženy z celé země, nebo dokonce ze země jiné, musí však jít pouze o tzv. doplňkové nikoliv základní suroviny. Vymezení zeměpisné oblasti je potřebné doplnit mapami celého území krajiny s vyznačením oblasti, jakož i konkrétního území podle písemného opisu, tzn. s vyznačením přírodních útvarů, hranic měst anebo okresů, cest apod.⁸⁷

Obligatoří náležitostí specifikace je i důkaz o tom, že zemědělský produkt nebo potravina pochází z vymezené zeměpisné oblasti. Zde je potřebné uvést dodavatele surovin, způsob, jak je zabezpečena kontrola surovin, ale i do držování specifikace, uvést všechny evidenční a kontrolní mechanismy týkající se samotného výrobku, jakož i jeho surovin, pokud jde o označení původu. Neuvádějí se žádné údaje o způsobu výroby, ale je potřebné doložit, jak je zabezpečena identifikace výrobků na trhu.

Ve specifikaci je nutno uvést i popis metody získání zemědělského produktu nebo potraviny, příp. původních a neměnných místních metod, jakož i údaje o balení, pokud skupina žadatelů stanoví a odůvodní, proč je k zachování jakosti, zaručení původu nebo zajištění kontroly nutné, aby k balení docházelo ve vymezené zeměpisné oblasti. Je nutné podrobně popsat způsob výroby, stanovit veškeré podmínky výroby, zpracování, balení a prodeje, vymežit, co musí probíhat v chráněné oblasti a co může být vykonáno i jinde, a uvést opis výrobních nebo zpracovatelských postupů, pokud se liší od postupů daných zákonem nebo podzákonným předpisem.

Specifikace má obsahovat rovněž údaje potvrzující spojení mezi kvalitou, charakteristickými vlastnostmi zemědělského výrobku nebo potraviny a zeměpisným prostředím, anebo spojení mezi specifickou kvalitou, pověstí anebo ji-

⁸⁷ *Oravová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobků a zeměpisných označení v Evropském společenství in Duševné vlastnictví č. 2/2006, str. 13

nou charakteristickou vlastností zemědělského výrobku či potraviny a zeměpisným původem. Žádá se tedy uvést to, co podmiňuje výjimečnost, jedinečnost výrobků právě z této oblasti.

Součástí specifikace musí být též název a adresa orgánů nebo subjektů, které ověřují soulad s ustanoveními specifikace a jejich konkrétní úkoly. Kontrolní orgán musí být nezávislý a řádně akreditovaný, pod jeho konkrétními úkoly je nutno rozumět uvedení specifických konkrétních faktorů kontroly.

Podle nařízení musí být dále v specifikaci uvedena všechna zvláštní pravidla týkající se označování dotyčného zemědělského produktu nebo potraviny, tzn. je potřebné stanovit jak a kde je označení původu výrobků nebo zeměpisné označení umístěno, velikost písma, barvu, průvodní znaky apod. Způsob označení může být uveden i bez podrobností s tím, že každý výrobce má svou vlastní úpravu. Pokud žádost podává jeden výrobce, způsob označení nesmí odkazovat jen na označení výrobce (jeho obchodní firmu), nýbrž musí být použitelný i případnými dalšími výrobci v dané oblasti.

Poslední součást specifikace tvoří požadavky ustanovené předpisy Společenství nebo vnitrostátními předpisy. V této souvislosti je potřebné uvádět jen speciální národní předpisy upravující výrobu, zpracování, označování atd., ne obecně platné předpisy.⁸⁸

5.4.3 *Jednotný dokument*

Kromě specifikace je přihlašovatel povinen vypracovat i tzv. „jednotný dokument“, který musí obsahovat hlavní body specifikace: název, popis výrobku včetně případných specifických pravidel balení a označování se stručným vymezením zeměpisné oblasti; opis souvislosti mezi produktem a zeměpisným prostředím nebo zeměpisným původem případně včetně zvláštních údajů týkajících se popisu produktu nebo výrobní metody, které souvislost odůvodňují.

⁸⁸ *Oravová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobků a zeměpisných označení v Evropském společenství *in* Duševné vlastnictví č. 2/2006, str. 14

Jednotný dokument je součástí žádosti o zápis do rejstříku vedeného EK, zatímco podrobná specifikace zůstává příslušnému úřadu či orgánu státu, u nějž je podávána žádost o zápis označení do rejstříku vedeného Komisí.

5.4.4 Přezkum prováděn orgánem členského státu

Pro nařízení Rady (ES) č. 510/2006 je charakteristický přesun těžiště řízení na členské státy Evropského společenství za účelem zefektivnění a zrychlení řízení o zápis do Rejstříku chráněných označení původu a chráněných zeměpisných označení. Postup při podávání žádostí o zápis označení původu a zeměpisného označení do Rejstříku vedeného Komisí upravuje článek 5 nařízení Rady (ES) č. 510/2006. Hmotněprávní podmínky poskytování ochrany formou zápisu a kritéria již zapsaných označení původu a zeměpisných označení a jejich zrušení jsou upraveny přímo v nařízení Rady (ES) č. 510/2006 a jako takové jsou v České republice přímo aplikovatelné. Co se týká procesních podmínek, nařízení Rady (ES) č. 510/2006 ponechává na jednotlivých členských státech Evropského společenství úpravu vnitrostátního postupu před podáním žádosti o zápis označení původu a zeměpisného označení do Rejstříku chráněných označení původu a chráněných zeměpisných označení vedeného Komisí.

Dle nařízení je členský stát povinen prozkoumat, zda žádost splňuje stanovené podmínky. Pokud se domnívá, že podmínky zápisu jsou u konkrétního označení splněny, vydá kladné rozhodnutí a zašle Komisi potřebné dokumenty k přijetí konečného rozhodnutí. V opačném případě rozhodne o zamítnutí žádosti.

Kladné rozhodnutí přitom musí být zveřejněno, aby každá fyzická a právnická osoba mající oprávněný zájem měla možnost uplatnit opravné prostředky. Současně zabezpečí zveřejnění specifikace, na které se jeho kladné rozhodnutí zakládá, a zabezpečí k ní elektronický přístup. Členský stát je též povinen zveřejnit každou žádost, která splňuje podmínky nařízení, aby každý hospodářský subjekt mohl uplatnit svoje právo podat námítky, které nemůže podle judikatury

v těchto věcech uplatnit na úrovni Společenství. Odpovědný orgán zavede vnitrostátní řízení o námitkách, přičemž zabezpečí adekvátní zveřejnění žádosti a stanoví přiměřenou lhůtu, během níž jakákoliv fyzická a právnická osoba, která má oprávněný zájem, se sídlem nebo bydlištěm na jeho území může vznést proti této žádosti námitku. V případě podání námitek se zahájí řízení o námitkách.

Při každém kladném rozhodnutí zašle členský stát Komisi žádost o přijetí konečného rozhodnutí a zápis označení původu nebo zeměpisného označení do rejstříku vedeného EK. Žádost musí obsahovat název a adresu žádající skupiny, jednotný dokument, vyhlášení členského státu, že se domnívá, že žádost podaná skupinou a kvalifikovaná jako kladné rozhodnutí splňuje podmínky nařízení a předpisů přijatých k jeho provádění, a odkaz na zveřejnění specifikace.

5.4.5 Řízení na úrovni Evropské komise

Komise v řízení přezkoumává, zda jsou podmínky nařízení splněny ještě před zveřejněním žádosti o zápis do rejstříku. Pokud údaje uvedené v jednotném dokumentu předložené EK nejsou dostačující, Komise má právo požádat členský stát o předložení všech potřebných dodatečných informací a dokladů včetně kopie specifikace. K doplnění údajů, případně k odstranění nedostatků v žádosti poskytuje Komise pouze jednu šestiměsíční lhůtu; pokud v této lhůtě vytýkané nedostatky nebudou odstraněny nebo nebudou doplněny potřebné údaje nebo doklady, Komise řízení o žádosti zastaví.

Přezkoumávání žádosti by nemělo trvat déle než 12 měsíců. Pokud Komise shledá, že podmínky stanovené nařízením jsou u přihlašovaného označení splněny, zveřejní v Úředním věstníku EÚ jednotný dokument a odkaz na zveřejnění specifikace. V opačném případě rozhodne o zamítnutí žádosti o zápis. Je povinna rovněž každý měsíc zveřejňovat seznam všech názvů, které jsou předmětem žádosti o zápis do rejstříku, jakož i datum jejich předložení Komisi.⁸⁹

⁸⁹ *Oravová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobků a zeměpisných označení v Evropském společenství *in* Duševné vlastnictví č. 2/2006, str. 15

Ve lhůtě šesti měsíců od data zveřejnění žádosti ve Věstníku může kterýkoliv členský stát nebo třetí země vznést námitku proti navrhovanému zápisu do rejstříku zasláním řádně odůvodněného prohlášení Komisi. K podání námítky je oprávněna i každá fyzická nebo právnická osoba, která má oprávněný zájem, se sídlem nebo bydlištěm v jiném členském státě než v tom, který požádal o zápis do rejstříku, nebo ve třetí zemi. Komise následně námítky přezkoumává z hlediska jejich přípustnosti a u přípustných námítek vyzve zainteresované strany k zapojení se do konzultací. Když do šesti měsíců dosáhnou dohody, oznámí Komisi všechny skutečnosti, které dohodu umožnily, včetně stanoviska žadatele a namítatele. Pokud byly po ukončení řízení o námítkách změněny nebo doplněny již zveřejněné údaje, Komise přezkum opakuje a žádost opětovně zveřejňuje. V případě, že k dohodě nedojde, Komise přijme rozhodnutí s ohledem na korektní a tradiční použití výrobku a skutečnou pravděpodobnost záměny. Rozhodnutí se uveřejní v Úředním věstníku.⁹⁰

5.4.6 Práva ze zapsaného označení

Název zapsaný do rejstříku podle nového nařízení může používat každý hospodářský subjekt uvádějící na trh zemědělské výrobky nebo potraviny, které se shodují s příslušnou specifikací a které pocházejí z vymezené oblasti. V případě zemědělských výrobků a potravin pocházejících ze Společenství, které se uvádějí na trh pod označením zapsaným do rejstříku v souladu s nařízením, se na etiketě uvedou označení „chráněné označení původu“ a „chráněné zeměpisné označení“ nebo symboly Společenství, jež jsou jim přiřazeny.⁹¹

Podle čl. 13 aktuálního nařízení jsou zapsané názvy chráněny proti jakémukoliv přímému nebo nepřímému obchodnímu použití pro produkty, na které se zápis nevztahuje, jsou-li tyto produkty srovnatelné s produkty zapsanými pod

⁹⁰ *Oravová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobků a zeměpisných označení v Evropském společenství *in* Duševné vlastnictví č. 2/2006, str. 15

⁹¹ *Scudleová, R.*, Nové nařízení Rady (ES) č. 510/2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin *in* Průmyslové vlastnictví č. 5 - 6/2006, str. 74 - 76

tímto názvem, nebo pokud používání tohoto názvu umožňuje těžit z dobré pověsti chráněného názvu. Ochrana je poskytována i proti jakémukoliv zneužití, napodobení nebo připomenutí a to i při použití delokalizační doložky, uvedení skutečného původu zboží či při překladu takového označení; proti jinému „lživému nebo zavádějícímu údaji o místu původu, původu produktu, povaze nebo základních vlastnostech produktu, použitému na vnitřním nebo vnějším obalu, na reklamním materiálu nebo na dokladech týkajících se daného produktu, jakož i proti použití obalů, které by mohly vyvolat mylný dojem, pokud jde o původ produktu“ a proti jakýmkoliv dalším praktikám, které by mohly spotřebitele uvést v omyl, pokud jde o skutečný původ produktu. Čl. 13 odst. 2 nařízení pak výslovně vylučuje možnost zdruhování zapsaných označení.

5.4.7 Změna specifikace a zrušení zápisu v rejstříku

Skupina může požádat o schválení změny specifikace nebo její doplnění v důsledku vývoje vědecko – technických poznatků anebo úpravy vymezené zeměpisné oblasti. Změna nebo doplnění se mohou týkat i dočasné změny vyplývající z uložení povinných sanitárních nebo rostlinolékařských opatření orgány veřejné moci.

O zrušení zápisu v rejstříku může požádat každá fyzická nebo právnická osoba, jež má oprávněný zájem, přičemž musí uvést důvody žádosti. Řízení o zrušení zápisu může zahájit i Komise, když dospěje k závěru, že již není zaručeno dodržování podmínek specifikace zemědělského výrobku nebo potravin, na kterou se vztahuje chráněný název.⁹²

⁹² *Oravová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobků a zeměpisných označení v Evropském společenství in Duševné vlastnictví č. 2/2006, str. 15

5.5 Zhodnocení úrovně ochrany poskytované chráněným označením komunitárním právem

Evropské společenství vytváří jednotný systém ochrany označení původu a zeměpisných označení zemědělských výrobků a potravin v úmyslu zabezpečit stejná práva a výhody jak pro oprávněné výrobce nebo zpracovatele, tak i pro spotřebitele výrobků na celém území Společenství. Tento systém, jak je uvedeno již výše, spočívá v zápisu příslušného označení do rejstříku vedeného Komisí a v omezení jeho používání pouze pro zemědělské výrobky a potraviny splňující podmínky vymezené předpisy komunitárního práva a stanovené samotnými výrobci. Tento systém ochrany je oceňován jak spotřebiteli, kterým pomohl rozlišovat výrobky a více důvěřovat výrobkům označeným symbolem Společenství, tak i výrobci, kterým zaručuje spravedlivou hospodářskou soutěž a účinnou ochranu před neoprávněným používáním a napodobováním chráněných označení na území Společenství.

V poslední době došlo v komunitárním systému ochrany označení původu přijetím nového nařízení Rady (ES) č. 510/2006 k několika významným změnám. Jde zejména o posílení pravomocí členských států při rozhodování o zápisu označení do rejstříku vedeného EK, když tyto nyní rozhodují narozdíl od předchozí úpravy o tom, zda může být podaná žádost zaslána k finálnímu rozhodnutí Komisi, anebo mohou samy rozhodnout o jejím zamítnutí (podle původní úpravy byl orgán členského státu povinen Komisi zaslat každou žádost, která splňovala formální náležitosti). V souvislosti s touto změnou prošly reformou i podmínky žádosti o zápis, resp. dokumenty, jež je nutno přiložit k žádosti a které budou po řízení před vnitrostátním orgánem zaslány Komisi.

Obecně je možno shrnout, že nové nařízení je poměrně úspěšným počinem orgánů Společenství v oblasti průmyslového vlastnictví. Jednak jím došlo k zjednodušení a zefektivnění řízení o zápisu a k přesnějšímu vymezení role členských států a Komise, jednak nová úprava odstraňuje potíže subjektů z třetích zemí, když tyto mohou v řízení postupovat bez nutnosti součinnosti s jejich národním orgánem, jak tomu bylo v předchozím nařízení.

Jediným problematickým a často kritizovaným aspektem ochrany je poskytnutí národní ochrany označení původu nebo zeměpisnému označení zemědělskému výrobku nebo potravině. Nařízení Rady (ES) č. 510/2006 se vnitrostátní registrací nezabývá, podle výkladu Komise je však jedinou možnou formou ochrany zeměpisných označení a označení původu těchto výrobků ochrana na komunitární úrovni. Jde o poměrně sporný výklad, když zde není dán relevantní důvod, proč by ochrana nemohla být žádána pouze na národní úrovni, zvláště u výrobců bez ambicí expandovat na trhy jiných států než svého státu původu. I ochrana těchto výrobků již dříve poskytnutá pozbyla účinnosti marným uplynutím lhůty pro podání žádosti o komunitární zápis označení nebo jejím zamítnutím. Tato interpretace znevýhodňuje do jisté míry výrobce a zpracovatele i proti subjektům z třetích zemí, neboť tyto kromě ochrany na komunitární úrovni nejsou v ničem omezeny, aby jim byla poskytnuta ochrana na úrovni národní. Nicméně, i když je kritika postupu Komise v tomto bodě do značné míry oprávněná, klady ochrany poskytované na celém území Společenství jistě převažují nad negativy, proto nelze než uvedené nové nařízení považovat za krok vpřed v ochraně průmyslových práv.

6 Závěr

Práva na označení a zejména práva na označení původu výrobků jsou v současném světě rozvinutého mezinárodního obchodu významným nástrojem zajištění a upevnění obchodní pozice výrobců produktů, které se zeměpisným označením nebo označením původu označují.

Česká republika patří mezi státy s bohatým národním fondem označení původu výrobků, která jsou známá ve světě již několik desetiletí nebo dokonce století. Tyto výrobky mají zvláštní význam pro národní hospodářství i zahraniční obchod, na právní ochraně jejich označení původu je tedy mimořádný zájem. Řada českých označení původu je v zahraničí zneužívána, zejména prisvojováním nebo napodobováním, čímž dochází k poměrně značným hospodářským škodám a ztrátám. Proto je nutné využívat k jejich ochraně všech dostupných způsobů a prostředků, jež skýtá každý z v této práci uváděných režimů a systémů ochrany. Je to v zájmu celého hospodářství České republiky, na které samozřejmě pozitivně působí obchodní úspěch jednotlivých větších producentů, ale v souhrnu i těch menších. Zároveň je však ku prospěchu každého jednotlivého výrobce či zpracovatele, aby plně zabezpečil právní ochranu označení původu, s nímž jsou jeho výrobky spojovány, a to proti každému zneužití či napodobení.

Označení původu výrobků se evidentně váže více na tradici dlouhodobě zavedené výrobky než na různé moderní průmyslové inovace, které využívají spíše jiné právní formy ochrany duševního vlastnictví. Je využíváno zejména ve spojitosti s úsilím o přežití různých tradičních výrobních technik, které jsou nadále úspěšné díky přírodním a lidským činitelům vymezené geografické lokality. V období socializace hospodářství byly mnohé nenávratně zničeny, o to více by se měl podporovat zájem malých a středních podnikatelů na jejich obnově, a to i na základě využití ochrany označení původu tam, kde jsou k tomu splněny podmínky.⁹³

⁹³ Švidroň, J., *Základy práva duševního vlastnictví*, Bratislava: Juga, 2000, str. 193

Závěrem lze zhodnotit, že navzdory svým nesporným výhodám a významu pro jednotlivé výrobce, institut označení původu a zeměpisného označení nelze řadit mezi nejvýznamnější instituty práva průmyslového vlastnictví, jako je ochranná známka nebo patent na vynález. Je tomu tak proto, že podmínky jeho získání může splnit *de facto* jen podnikatel, resp. subjekt z oblasti, jež na vlastnosti a kvalitu produktu má vliv, ostatní soutěžitelé zákonné podmínky v podstatě splnit nemohou. Svou roli hraje i zákaz převoditelnosti a poskytování licencí, které rovněž zatlačuje označení původu do pozadí. Pro uvedená omezení lze s jistotou říci, že označení původu a zeměpisné označení u soutěžitelů nikdy nezíská takovou popularitu jako jsou ostatní práva na označení. Navzdory této skutečnosti na něj nelze zapomínat a naopak je nutno podporovat jeho používání alespoň u té části soutěžitelů, která by mohla těžit z jeho výhod, a tím přispívat k rozvoji celé české ekonomiky.

7 Seznam použité literatury

Literatura

1. *Horáček, R., Čada, K., Hajn, P.*, Práva k průmyslovému vlastnictví, Praha: C. H. Beck, 2005
2. *Vyparina, S.*, Označenia pôvodu a zemepisné označenia výrobkov, Banská Bystrica: Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky, 2002
3. *Macková, V.*, Ochranné známky a označování zeměpisného původu výrobků, Praha: Úřad pro vynálezy a objevy, 1982
4. *WIPO*, Intellectual Property Reading Material, Ženeva: WIPO, 1998
5. *Slováková, Z.*, Průmyslové vlastnictví, Praha: LexisNexis CZ, 2006
6. *Knap, K., Kunz, O., Opltová, M.*, Průmyslová práva v mezinárodních vztazích, Praha: Academia, 1988
7. *Munková, J.*, Ochranné známky, další práva na označení a hospodářská soutěž, Praha: Úřad průmyslového vlastnictví, 2000
8. *Knap, K., Opltová, M., Kříž, J., Růžička, M.*, Práva k nemotným statkům, Praha: Codex, Nakl. Hugo Grotia, 1994
9. *Jakl, L. a kolektiv*, Ochranné známky a označení původu, Praha: Úřad průmyslového vlastnictví, 1997
10. *Vojčík P.*, Právo priemyselného vlastníctva, Bratislava: IURA EDITION, 1998
11. *Týč, V.*, Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě, Praha: Linde, 1997
12. *Ježek, J.*, Právo průmyslového vlastnictví, Praha: Linde, 1996
13. *Kopecká, S.*, Evropská unie a ochrana průmyslového vlastnictví, Praha: Úřad průmyslového vlastnictví, 2002
14. *Kunz, O., Ringl, A., Vilímská, M.*, Mezinárodní smlouvy z oblasti průmyslového vlastnictví, Praha: Panorama, 1985
15. *Hendrych, D. a kol.*, Správní právo: obecná část, Praha: C.H.Beck, 2006
16. *Jakl, L.*, Práva na označení a průmyslové vzory, Praha: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, 2003

17. *Švidroň, J.*, Základy práva duševného vlastníctva, Bratislava: Juga, 2000
18. *Vyparina, S.*, Priemyselnoprávna politika štátu v oblasti označení pôvodu a zemepisných označení *in* Duševné vlastníctvo, č. 3/2002, str. 42 - 48
19. *Žatkuliak, E.*, Dohoda TRIPS a ochrana zemepisných označení - 1. časť Historické pozadie, Uruguajské kolo - jeho výsledok *in* Duševné vlastníctvo, č. 2/2003, str.
20. *Žatkuliak, E.*, Dohoda TRIPS a ochrana zemepisných označení - 2. časť Ustanovenia sekcie 3 Dohody TRIPS *in* Duševné vlastníctvo, č. 3/2003, str. 14 - 17
21. *Pikola, P.*, Význam mezinárodnej ochrany označení pôvodu *in* Právnik, č. 2/1990, 123 - 132
22. *Oravcová, J.*, Ochrana označení pôvodu výrobkov a zemepisných označení *in* Duševné vlastníctvo, č. 1/2005, str. 18 - 25
23. *Ježek, J.*, Mezinárodná dohoda o obchodných aspektoch práv k duševnému vlastníctvu *in* Právni rozhledy, č. 8/1996, str. 356 - 360
24. *Soudková, R.*, Nové nařízení Rady (ES) č. 510/2006 o ochrane zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin *in* Průmyslové vlastníctví č. 5 - 6/2006, str. 73 - 76
25. *Oravcová, J.*, Nová právní úprava označení původu výrobkov a zemepisných označení v Európskom spoločenstve *in* Duševné vlastníctvo č. 2/2006, str. 11 - 16
26. *Zamrzla, V.*, Vývoj práv na označení v České republice *in* Průmyslové vlastníctví č. 11/1994, str. 343 - 347
27. *Šroněk, I.*, GATT a průmyslové vlastníctví *in* Průmyslové vlastníctví č. 3/1994, str. 80 - 85

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy

1. Zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele

2. Zákon č. 111/1927 Sb. z. a n., o ochraně proti nekalé soutěži
3. Zákon č. 159/1973 Sb., o ochraně označení původu výrobků
4. Nařízení Rady (EHS) č. 2081/92 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských výrobků a potravin
5. Nařízení Rady (ES) č. 510/2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin
6. Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Portugalské republiky o ochraně údajů o původu, označení původu a jiných zeměpisných a obdobných označení
7. Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Švýcarskou konfederací o ochraně údajů o původu, označení původu a jiných zeměpisných označení
8. Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o ochraně údajů o původu, označení původu a jiných označení zemědělských a průmyslových výrobků odkazujících na původ, včetně Dohody o provádění Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o ochraně údajů o původu, označení původu a jiných označení zemědělských a průmyslových výrobků odkazujících na původ
9. Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví ze dne 20. března 1883
10. Madridská dohoda o potlačování falešných nebo klamavých údajů o původu zboží ze dne 14. dubna 1891
11. Lisabonská dohoda na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu ze dne 31. října 1958
12. Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví ze dne 14. července 1967
13. Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví ze dne
14. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, schválen usnesením vlády č. 388 ze dne 18. dubna 2007

Internetové zdroje

1. www.wipo.int/treaties/en
2. www.wipo.int/lisbon/en
3. www.upv.cz
4. www.vlada.cz